

Lördagen den 17 Maj 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 15 och 16 samt protokollet för den 7 dennes.

Herr Berlin: Jag anhåller att få till protokollet förklara, att jag vid den omröstning, som i går egde rum angående punkten *a* i Stats-Utskottets betänkande N:o 93, röstade med minoriteten. Jag har begärt denna anteckning till protokollet, därför att jag under diskussionen icke yttrade mig i frågan.

Herr von Strokirch: Jag ber att få instämma i den af den föregående talaren afgifna reservationen.

Herr Kuylenshjerna: Jag anhåller också att få antecknad, att jag instämmer med Herr Berlin.

Herr Odelberg: Då jag icke yttrade mig i diskussionen, anhåller jag äfven att få till protokollet antecknad, att jag icke röstade med majoriteten.

Företogs val af en Kanslideputerad efter Herr Thyselius; och befanns efter valförrättningens slut dertill hafva blifvit utsedd:

Herr Holmberg, C. A., med 21 röster.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 16 dennes bordlagda Utlåtande N:o 104, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anvisande af medel till inlösen för statens räkning af Kongl. Svenska Aktiebolaget för jernväg mellan Köping och Hult tillhöriga jernbanan från Örebro öfver Arboga till Köping.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets den 16 dennes bordlagda utlåtande och memorial:

N:o 6, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande åvägabringande af myntkonvention med Danmark och om antagande af dermed i samband stående lagar; samt

N:o 7, angående arvode åt den hos Utskottet anställde sekreterare.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets nedannämnda, den 16 dennes bordlagda utlåtanden och memorial, nemligen:

N:o 45, i anledning af väckt motion om förtydligande af Kongl. förordningen den 20 Januari 1865, angående förändrade stadganden i afseende å frejdbetyg, som af presterskapet meddelas;

N:o 46, i anledning af väckt motion om ändring af 4 § 5 mom. i Kongl. stadgan angående folkundervisningen i riket den 18 Juni 1842;

N:o 47, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af 1:sta punkten i Lag-Utskottets utlåtande N:o 30, rörande väckt motion om vissa ändringar i Kongl. förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 Mars 1862;

N:o 48, i anledning af väckt motion om upphörande af klockares brefbäringsskyldighet; samt

N:o 49, i anledning af väckt motion angående användandet af inkomster af ledigt pastorat.

Föredrogos ånyo och biföllos Stats-Utskottets den 6 och 7 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 84, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om fastställande af utgiftsstater för postverket;

N:o 85, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående utgiftsstater för telegrafverket;

N:o 86, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition rörande lönevilkoren vid förenad post- och telegrafanstalt; samt

N:o 87, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anslag för ordnandet af Konung Carl XV:s till staten testamenterade konstsamlingar m. m. samt till inlösen af hans efterlemnade boksamling.

Herr Grefven och Talmannen uppstod och aflägsnade sig; hvar efter, och sedan talmansplatsen intagits af Herr vice Talmannen,

Stats-Utskottets den 9 och 10 dennes bordlagda utlåtande N:o 100, i anledning af väckt förslag, att deputerade måtte utses för att öfvervara Deras Majestäter Konungens och Drottningens kröning i Norge, blef föredraget.

Friherre af Ugglas begärde ordet och yttrade: Då första och andra punkterna i detta utskottsbetänkande innehålla frågan om utseendet af en deputation till Norge och dess sammansättning, men de öfriga angå kostnadsersättningen, så synes mig, att de punkter, som ega sammanhang med hvarandra, böra på en gång föredragas, nemligen den 1:sta och 2:dra gemensamt och den 3:dje, 4:de och 5:te äfven gemensamt; och får jag hos Herr Talmannen vördsamt anhålla om proposition derå.

Sedan Kammaren härtill lemnat bifall, förekommo:

1:sta och 2:dra punkterna.

Biföllos.

3:dje, 4:de och 5:te punkterna.

Friherre af Ugglas: Jag anhåller att få veta, om någon underrättelse ankommit om det beslut, som af Andra Kammaren blifvit fattadt i denna fråga, och att sedan åter få ordet.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att enligt ankommet protokollsutdrag Andra Kammaren afslagit de förevarande punkterna samt beslutit, "att för deputerade resekostnaden skall bestämmas efter samma grunder, som äro stadgade för ledamöter i Andra Kammaren vid deras resor till och från Riksdagen, samt att deputerade i traktamente erhålla tio riksdaler per dag så väl under resan som vistandet i Trondhjem i och för kröningen; och att ifrågavarande rese- och traktamentsersättningar skola af riksdagskostnadsmedlen från Riksgälds-kontoret utbetalas.

Friherre af Ugglas: Kammaren behagade finna, att Andra Kammaren har i dessa punkter vidtagit en ganska väsendtlig förändring. Utan att ingå i någon närmare undersökning om det lämpliga i en sådan förändring, får jag för min del helt enkelt hemställa, att Första Kammaren måtte, med afslag å Utskottets hemställan, fatta samma beslut som Medkammaren.

Herr von Koch: Jag skulle icke yttra mig i denna sak, om icke Andra Kammaren hade afslagit Utskottets förslag. Men vid sådant förhållande skulle jag för min del, då jag icke tycker mycket om, att Första Kammaren mottager några arvoden alls, anse för bäst, om Kammaren beslöt, att för Första Kammarens ledamöter icke något arvode beständes. Detta är dock ett förslag, som jag icke

skall yrka på, så vida det icke vinner anklång inom Kammaren, utan får jag i annat fall instämma med Friherre af Ugglas.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes först proposition på bifall till de tre punkterna, hvarvid svarades många Nej jemte några Ja, och sedermera proposition på biträdande af Andra Kammarens beslut, då svaren utföllo med många Ja jemte några Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande.

Sedan Herr Grefven och Talmannen återkommit och tagit plats, föredrogs och bifölls Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 14 och 15 dennes bordlagda utlåtande N:o 12, i anledning af Kammarens återremiss af Utskottets betänkande N:o 8, i fråga om ändring i de vid meddelande af tillåtelse för utländing att här i riket förvärfva och besitta fast egendom eller idka bergsbruk m. m. hittills följda grunder.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 7 och 9 dennes bordlagda memorial N:o 90, i anledning af väckt förslag om tryckning af Bondeståndets protokoll vid 1809 och 1810 års riksdag.

Mom. a.

Friherre af Ugglas: Så vidt jag kan finna, har i den nu föredragna punkten *a* insmugit sig någon liten misskrifning. Här står nemligen: "att, vid tryckning af Bondeståndets protokoll, derifrån uteslutas Konstitutions-Utskottets betänkanden och utlåtanden m. m. och deremot blott hänvisas till det ställe i Konstitutions-Utskottets tryckta handlingar, der betänkandet m. m. förekommer". Det finnes ej någon eftersats i denna punkt. Det vore lätt hjälpt, om man uteslöte ordet "derifrån", då meningen skulle blifva riktig.

Herr vice Talmannen: Jag anhåller om upplysning, huruvida något protokollsutdrag ankommit rörande Andra Kammarens beslut i denna punkt.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att Andra Kammar-
ren bifallit det förevarande memorialet.

Herr vice Talmannen: Jag kan icke annat än medgifva, att Friherre af Ugglas' anmärkning är riktig, att uttrycket icke är väl valdt och att här står ett komma för mycket, hvarigenom eftersats i meningen fattas. Men då i alla händelser ingen tvetydighet i afseende på innehållet kan uppstå, så tror jag ej, att det vore skäl att

fatta ett beslut, som skiljer sig från Andra Kammarens, och derigenom förorsaka en gemensam votering i frågan. Jag får därför hemställa, att Kammaren ville godkänna punkten.

Friherre af Ugglas: För min del afstår jag gerna från mitt yrkande och hemställer då endast till Stats-Utskottets ledamöter, att, då skrifvelse i ämnet skall expedieras, det ifrågavarande kommat måtte uteslutas.

Öfverläggningen förklarades slutad och momentet bifölls.

Mom. b—h.

Biföllos.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 7 och 9 dennes bordlagda utlåtande N:o 92, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående eftergift af statens på leveranskontrakt grundade fordringsanspråk mot C. A. Svinhufvud samt hans löftesmän C. B. Fitinghoff och A. Hoffman.

Grefve Lagerberg: Utan att vilja ingå i någon närmare granskning af föreliggande betänkande, tager jag mig likväl friheten att hos Kammaren anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna fråga. Det hufvudsakliga skäl, som Utskottet anfört för afslag, är den våda, som för framtiden skulle kunna uppstå för det kontraktsevenliga fullgörandet af leveranser, som enskilde åtagit sig mot Kronan, om ett sådant kraf som detta utan tillräckliga grunder efterskänktes. Men jag tror, att, om man noggrannt genomläser så väl Kongl. Maj:ts proposition som den recit, som finnes i Utskottets betänkande, man lätt bör finna, att den eftergift hvarom här är fråga ej kan innebära en dylik våda. Arméförvaltningen liksom dess advokatiskalsembete har tillstyrkt Kongl. Maj:t en uppgörelse, och Kongl. Maj:t har, med stöd häraf, funnit skäl att till Riksdagen ingå med en framställning, om eftergift af Kronans indirekta fordran, enär han icke ansett Kronan värdigt att draga fördel af de omständigheter, som sammanhängde med denna fråga, och att af Svinhufvud utkräfva ett belopp, som han ej kan betala, utan som efter all sannolikhet borgesmännen skulle blifva tvungne att ersätta. Då nu härtill kommer, att proceduren af hela denna fråga företer en sådan egenhet, att en rättstvist utan tvifvel ifrågakommer, angående borgesmännens ansvarsskyldighet, och hvilket förhållande troligen äfven legat till grund vid Kongl. Maj:ts bedömande af detta fordringsanspråk, så synas mig giltiga skäl tala för, att den uppgörelse, som Kongl. Maj:t föreslagit, utan våda för prejudikat kan af Riksdagen medgifvas; och jag vågar därför hos Kammaren anhålla om afslag å Stats-Utskottets betänkande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition, på sätt också åtskillige reservanter yrkat.

Herr af Klint: Vid granskning af de handlingar, som åtföljde Kongl. Maj:ts proposition i denna fråga, fann Stats-Utskottets majoritet de upplysningar från Arméförvaltningens artilleridepartement, som deribland funnos, vara af den beskaffenhet, att Utskottet för sin del hyste betänkligheter vid att i hela dess vidd bifalla Kongl. Maj:ts nådiga proposition. Men för så vidt jag ej orätt uppfattat majoritetens åsigt, hvilken jag tror vara öfverensstämmande med min egen, så ansåg man, att, om Riksdagen ville bifalla propositionen, så kunde deremot ingenting vara att invända; Stats-Utskottet ansåg dock för sin pligt att inför Riksdagen redogöra för förhållandena och sedan öfverlemnade åt Riksdagen att bifalla Kongl. Maj:ts proposition, mot hvilket bifall jag för min del icke har något att anmärka.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades Nej, samt sedermera proposition på afslag derå och bifall till den Kongl. propositionen, som med Ja besvarades.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 9 och 10 dennes bordlagda utlåtande N:o 98, i anledning af väckta motioner om förändrad reglering af skjutsväsendet.

Mom. a.

Herr Montgomery-Cederhielm: Då jag haft den stora tillfredsställelsen och sanna glädjen att vid denna riksdag hafva uppleft och deltagit i det beslut, hvarigenom kronobrefbäringen blifvit borttagen från jordbruket, så må det nu äfven tillåtas mig att yttra den förhoppningen, att det icke skall dröja länge, innan äfven detta onus, hvarom nu är fråga, eller skjutsningsskyldigheten, i sin ordning från jordbruket aflyftes och man således blifver af med ytterligare en gammal barbarisk kvarleva af bördor, som trycka jorden, i vår tid mera eller mindre orättvist. Då jag alltid hyst denna åsigt och således äfven i min mån redan deltagit i de beslut, som hittills kunnat verka till någon lindring och till ett så småningom skeende afskaffande af detta onus, så skulle jag äfven nu vilja instämma i det förslag, som Utskottet framställt, hvarigenom tillstyrkes, att skjutslegan må höjas så väl vid gästgifvaregårdar, der skjutsningsbestyret icke är stäldt på entreprenad, som der entreprenad finnes inrättad; men då jag anser, att detta förslag endast innebär ett palliativ eller en öfvergångsåtgärd, och att det icke torde vara så lång tid kvar, innan detta onus fullkomligt borttages, så tror jag, att man nu skulle rättast förfara, om man inskränkte sig till hvad Friherre Funck och Grefve Mörner i sin reservation föreslagit, nemligen att legan höjes endast der entreprenad finnes inrättad. Så länge förhållandet är såsom nu, så är det endast en ordningsåtgärd och en åtgärd, som Riksdagen alltid ansett sig böra befrämja, att nemligen entreprenad inrättas på så många ställen som möjligt. Men det är

klart, att man icke underlättar utan snarare motverkar en sådan anordning af skjutsningsbestyret, om man nu höjer legan äfven på de ställen, der ingen entreprenad finnes. Jag anser mig därför böra tillstyrka bifall till Utskottets förslag i denna punkt endast på det viset, att legan höjes blott på de ställen, der entreprenad finnes inrättad, och att den der må utgå med högst 1 R:dr 80 öre milen i stad och 1 R:dr 50 öre på landet.

Grefve Mörner, Axel: Onekligt är, att skjutsningsbestyret varit ett af de åligganden, som i hög grad betungat jordbruket och hindrat dess framåtskridande, enär, för att fullgöra detsamma, jordbrukaren varit tvungen att hålla ett större antal hästar än som eljest varit nödigt. Men till följd af förändrade förhållanden med afseende på kommunikationsväsendet, i synnerhet på de orter, der jernvägar äro anlagda, hvilkas verkningar sträcka sig på högst betydliga afstånd, har det tryckande i skjutsningsskyldigheten väsendtligen minskats eller upphört, hvarför jag tror, att den klagan, som på grund häraf försports, numera icke är så berättigad, som den tillföre varit. Genom det numera på de flesta ställen införda entreprenadsystemet, har äfven en väsentlig lättnad i skjutsningsbestyret blifvit jordbrukaren beredd. Jag skulle derfore tro, att man borde fortgå i denna riktning, att så mycket som möjligt söka få skjutsningsbestyret öfvertaget af entreprenörer; och då bör man naturligtvis icke vidtaga någon åtgärd, som kunde hos jordbrukarne upplifva hägen att sjelfve behålla detsamma. Detta sker, om man höjer skjutslegan äfven på de ställen, der entreprenad icke finnes. Genom att vidtaga en sådan åtgärd skall man sålunda efter all sannolikhet icke vinna någonting annat än någon liten hjälp för ögonblicket. Efter någon tid skall klagan öfver skjutsningsbestyrets tunga ånyo göra sig gällande och kanske lika högljudt som nu; och deraf komma naturligtvis åtskilliga förslag för dess borttagande att framkallas, det ena besynnerligare än det andra, hvilka kunna medföra rätt betydliga utgifter för staten, utan att man vinner någonting synnerligt dermed. Om man deremot vill fortgå i den riktning, som jag för min del anser för den rätta, och hvarigenom jag tror, att man lättast skall afhjelpa den nu rådande klagan i detta afseende, att nemligen befordra skjutsningsbestyrets öfvertagande af entreprenörer, så bör man naturligtvis främst söka vidtaga sådana åtgärder, hvarigenom det blir möjligt att få entreprenad inrättad äfven på de ställen, der någon sådan ännu icke kunnat åstadkommas. Det är i detta afseende och för att vinna ett sådant ändamål, som Friherre Funck och jag afgifvit vår reservation, innehållande yrkande om afslag å Utskottets hemställan i öfrigt, men bifall till dess förslag, att legan för entreprenadskjuts skall utgå med högst 1 R:dr 80 öre milen i stad och 1 R:dr 50 öre på landet. Jag tror, att man derigenom för lång tid skall hafva undanröjt orsakerna till det missnöje, som nu försports. Och när man hunnit att fortsätta jernvägarne till Norrland, så kommer äfven den klagan, som der kan göra sig gällande, att minskas och försvinna; och på sådant sätt har jordbrukaren blifvit befriad från det tryckande i skjutsningsskyldigheten utan några

vidlyftiga åtgärder från statens sida. Jag ber att vid detta tillfälle få upplysa, att vid den gästgifvaregård, som ligger närmast den egendom der jag bor, utgick skjutsen, innan jernvägen från Stockholm genom Södermanland och vidare söderut anlades, med 14 hållhästar, 59 reservhästar och 4 gästgifvarehästar dagligen, och vintertiden var icke ens detta antal tillräckligt. Numera utgår der i medeltal för året $\frac{1}{2}$ häst per dygn och afgiften är endast 1 R:dr för hvarje helt förmedladt antal. Under det förra året erlades till och med icke någon afgift alls till entreprenören. Detta är visserligen endast ett exempel; men jag tror, att förhållandet mångenstädes är likartadt. På grund af hvad jag nu anfört, får jag anhålla om bifall till den af Friherre Funck och mig afgifna reservationen.

Herr Brusevitz: Jag ber endast att få anföra, att man vid denna frågas behandling i Stats-Utskottet noga haft för ögonen vigten af att så vidt möjligt söka befordra inrättandet af entreprenader. Men då den nuvarande legan för skjutsning på landet är så låg som 80 öre milen på de ställen, der entreprenad ej finnes, så har man ansett, att man ej med skäl kunde höja legan på det ena hållet. utan att äfven höja den på det andra; och detta är skälet, hvarför Utskottet hemställt, att skjutslegan skulle ökas öfverallt, på sätt den nu föredragna punkten innehåller.

Friherre af Ugglas: Den näst siste talaren visade efter min uppfattning tydligt och klart, att under den sista tiden skjutstungan i högst betydlig mån lättats, att det utgående hästantalet är efter år nedgått och att entreprenad-afgiften likaledes allt fortfarande minskats. Detta synes mig borde hafva ledt derhän, att någon vidare förhöjning i skjutslegan icke hade bort ifrågakomma. Vi böra ihågkomma, att under loppet af de sista 20 åren legan blifvit höjd från 50 öre milen till 1 R:dr 20 öre, der entreprenad finnes, och är nu föreslagen att ytterligare ökas till 1 R:dr 50 öre, så att man nog kan säga, att man sökt se till godo de skjutsskyldiges rättigheter. Men att man på samma gång sett de resandes rättigheter till godo, det vågar jag för min del bestrida. Ty nog har skjutsen blifvit dyrare år ifrån år; men några åtgärder för att i samma mån öka de resandes beqvämlighet hafva dock icke blifvit vidtagna. Ser man nu på de bilagor, som finnas intagna i Utskottets betänkande, så finner man, att antalet till skjutsning utgångna hästar i hela landet från 1855 till 1870 minskats med något öfver en million, och att antalet entreprenader från 1868 års början till 1870 års utgång ökats med 54, med ett ord, att sjelfva skjutsningstungan under den sednare tiden väsendtligt minskats, hvilket är en naturlig följd af de ökade kommunikationsmedlen. Särskildt ber jag att såsom exempel få nämna, att jag är skyldig att betala entreprenadafgift till ett gästgifveri och att denna afgift för några år sedan uppgick till 24 R:dr per mantal, men numera utgör endast 5 R:dr och efter all sannolikhet nästa gång kontrakt upprättas kommer att ytterligare minskas. På sådant sätt har man fortgått i denna rikning; jernvägarne och den ökade skjutslegan hafva tillsam-

mans

mans gjort denna tunga allt lättare och afgifterna för jordbrukaren hafva blifvit allt mindre. Men man måste dock betänka, att man icke får sätta ett sådant pris på skjutsen, som gör det omöjligt för de resande att färdas på detta sätt, och jag har hört entreprenörer sjelfve klaga deröfver, att de resande numera så föga begagna sig af skjuts. För min del kan jag icke i Utskottets betänkande finna någon anledning att nu vidtaga en förhöjning i skjutslegan, vare sig der entreprenad finnes inrättad eller der någon sådan icke finnes; utan får jag derföre yrka afslag å Utskottets hemställan.

Friherre von Essen: I föreliggande betänkande har Utskottet efter min tanke beträdd den rätta vägen, att nemligen låta skjutsbestyret af den resande till dess fulla värde ersättas. Denna åsigt, som är till sin princip riktig, har dock hittills icke varit följd, utan staten har, för att understödja de skjutsningsskyldige, hvilka icke fått skjutsningsbesväret af de resande fullt ersatt, nödgats göra betydliga uppoffringar.

Den siste ärade talaren har emellertid ansett att skjutslegan borde höjas endast på de ställen, der entreprenad är inrättad, för att på sådant sätt än mer öka den klagan, som hos de skjutsningsskyldige på andra orter låtit sig förspörjas öfver bördan af skjutsningsbesväret, och derigenom hastigare framkalla bildandet af entreprenader äfven på dessa ställen. För min del får jag säga, att, om allmogen föredrager att utgöra skjutsen på det gamla sättet framför att erlägga entreprenadafgift, må det stå den fritt, man vet ju att kontanta utgifter af allmogen anses betungande. Att då, för det de skjutsskyldige finna med sin fördel bättre öfverensstämmande att sjelfve skjutsa, än betala en entreprenör, ålägga dem att utgöra skjutsen mot en ersättning af allenast 80 öre milen, förefaller mig väl mycket begärdt, helst då man vet huru dyrt arbete nu för tiden betalas. Jag föreställer mig att en häst i allmänhet icke går mer än 2 mil skjuts om dagen, och då förtjenar egaren, i bästa fall, under förutsättning att hästen, som han nödgats hålla inne, för att hafva i beredskap vid påkommande skjuts, verkligen går ut, hvilket i allmänhet icke är att påräkna, 1 R:dr 60 öre för hela dagen. Detta är väl litet, då man vet, att en häst kan lemna i inkomst ända till 5 eller 6 R:dr om dagen. Nu säger emellertid den värde talaren, som före mig hade ordet: låt vara att så är förhållandet, så befordras i allt fall derigenom inrättandet af entreprenader. Men jag ber att här få fästa hans uppmärksamhet på ett i vissa landsorter icke sällan förekommande sätt att kringgå skjutsstadgan, som just har sin anledning i den stora skilnaden mellan legan för entreprenadskjuts och den för annan skjuts, att nemligen de skjutsningsskyldige, för att komma i åtnjutande af den högre legan, för gemensam räkning invopa entreprenadrättigheten och derefter turvis infinna sig vid gästgifvaregården och utgöra skjutsen.

Samme talare yttrade vidare, att skjutsbesväret genom jernvägars byggande i landet uti högst väsentlig grad minskats, och detta har visserligen sin riktighet i det stora hela, men gäller icke om de

orter, der jernvägar icke gå fram, så att, om ock den stora mängden haft godt deraf, så ligger dock i den omständigheten icke någotskäl att ej följa den riktiga princip, som jag nyss åberopade, att skjutsen bör af den resande fullt ersättas. Hvar och en som rest i utlandet, vet huru mycket dyrare det är att färdas der vare sig med legdt åkdon eller diligens, än här i landet, och långt ifrån att finna den af Utskottet föreslagna legan motsvara skjutsens verkliga värde, anser jag Utskottets förslag endast innefatta ett steg i den rätta riktningen, som icke bör väcka betänkligheter hos någon.

På de skäl, jag anført, anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr vice Talmannen: Under hela den tid, frågan om skjutsen och skjutsningsbesväret stått på dagordningen, har det mål, man sträfvat till, varit att aflyfta detta besvär från jordbruket, och i den riktningen hafva också åtgärder blifvit vidtagna, som haft mycken framgång, deribland isynnerhet inrättandet af entreprenadskjuts. Den åtgärd, Utskottet här föreslagit, synes mig emellertid icke kunna annat än motverka detta mål och hämma de framsteg, som hittills blifvit gjorda i den riktningen; ty det är klart att, ju mer skjutslegan höjes på de ställen der entreprenad icke finnes, dess mindre förhoppning har man att der åstadkomma skjutsens öfvertagande af entreprenörer. Att dock något bör göras är tydligt; ty, om ock det årligen öfver hela landet till skjuts utgående antal hästar betydligt nedgått under de sednare åren, så har dock denna minskning icke träffat de särskilda gästgifverierna lika, utan skjutsningsbesväret trycker högst olika och på många ställen ännu ganska tungt. Då, såsom jag nyss nämnde, inrättandet af entreprenadskjuts visat sig vara ett kraftigt medel till lättande af skjutsbesväret, synes det mig, att man borde söka åvägabringa entreprenader öfver allt, och detta skulle sannolikt vinnas genom att förhöja legan endast för entreprenadskjuts. Man har invändt, att derigenom skulle ske en orättvisa mot de skjutsningsskyldige på orter, der entreprenad icke finnes; men det är ju icke något hinder för dem att göra sig delaktiga af entreprenadens fördelar. Skulle det förhållande, som den föregående talaren omnämnde, ega rum, att de skjutsningsskyldige på vissa orter, för att få åtnjuta den högre skjutslegan, gemensamt inropa entreprenadrätten och derefter turvis bestrida skjutsen, så är ju detta i alla fall icke annat än en entreprenad, och det torde för öfrigt vara på högst få ställen, som något dylikt kan ega rum. Jag tror således, såsom sagdt, att, om något skall göras, bör det vara i den riktning reservationen innehåller och Herr Montgomery-Cederhielm här påyrkat. Att åter bifalla Utskottets förslag, åtminstone i dess nuvarande skick, skulle jag anse vara temligen vanskligt. Enligt detta skulle skjutslegan genast höjas öfver allt; men på många ställen äro entreprenadkontrakt ingångna, som gälla för flera år, och der är icke någon förhöjning påkallad, då denna skulle blifva endast en present till de nuvarande entreprenörerne. Här har Utskottet utan tvifvel gjort sig skyldigt till ett förbiseende eller fel, som emellertid lägger ett ganska väsendtligt hinder för antagande af dess förslag.

Att legan för entreprenadskjuts behöfver höjas, är klart deraf att, såsom känt är, till följd af jernvägar och förbättrade kommunikationer, det för skjuts utgående antal hästar numera nedgått så, att skjutshållningen lemnar långt ifrån samma vinst som förr.

Af de skäl, som jag nu anført, tror jag att Kammaren skulle göra klokt uti att afslå Utskottets hemställan och antaga reservanternes förslag, ehuruval detta, jag erkänner det, i viss mån lider af samma fel som jag anmärkt hos Utskottets. Då emellertid reservanternes förslag blifvit af Andra Kammaren antaget, anser jag mig icke böra påyrka någon förändring i detsamma, utan anhåller om proposition på bifall dertill.

Herr von Koch: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, men när jag fick höra en ledamot af Kammaren tala om de resandes rättighet att resa för godt pris, så begärde jag ordet för att protestera mot att de resande skulle erhålla skjuts för billigare pris än hvad skjutsen verkligen är värd. Båda statsmakterna hafva under en lång följd af år sträfvat till det målet, att skjutslegan skulle bestämmas till hvad den verkligen kostar den skjutsande, och jag tror också, att man inslagit på en riktig väg, då man så småningom sökt uppnå detta mål i stället för att söka vinna det på en gång, hvilket skulle medföra en alltför våldsamt förändring i de bestående förhållandena. Ehuru jag måste medgifva riktigheten af hvad Herr Brusewitz, och äfven Utskottet i sitt betänkande, anført, att nemligen förhållandena nu mera äro mycket olika emot förr, i det att allting stigit i pris, både hästar och arbetskrafter, och att det är bra litet att erhålla 80 öre, om man skjutsar en mil, eller 40 öre för en half mil, när häst och karl kanske måste tagas från plojen eller sädeslasset och den skjutsandes hela arbetsdag måhända blifver förstörd, isynnerhet om han får vänta ett par timmar — och i detta afseende är Utskottets förslag riktigt — så har jag likväl från början af handläggningen utaf denna fråga, af de skäl som Friherre Funck anført, alltid så mycket som möjligt satt mig emot att höja skjutslegan på de ställen, der icke entreprenad finnes, men deremot ansett, att den borde vara skäligen hög, der entreprenad är inrättad. Derigenom förekommer man det onda som existerar i vissa delar af landet, att nemligen jordbruket hårdt betungas af skjutsskyldigheten. Förhållandena äro emellertid så olika i olika delar af landet, att t. ex. i vissa trakter af Småland jordbrukarne mycket gerna vilja skjutsa äfven mot en lägre skjutslega, ehuru man vanligtvis der får betala kostnaden för entreprenadskjuts för att slippa vänta. Jag har precis samma erfarenhet som Friherre af Ugglas, att vid flera gästgifvaregårdar, der man förut fått betala höga afgifter, t. ex. 50 R:dr per mantal, för att erhålla entreprenad, kostnaden nu nedgått till en obetydlighet till följd deraf att jernvägar blifvit anlagda i granskapet och skjutsen derföre minskats, men det är icke så på de ställen, der man icke kunnat kämpa sig till jernvägar, utan snarare alldeles motsatt förhållande. Jag vill dock icke dermed säga, att skjutsskyldigheten på dessa sednare ställen numera är mera betungande än förr

och anledningen dertill är, att en mängd diligensturer blifvit inrättade, hvilka till en del lätta skjutsningsskyldigheten. I Blekinge, der jag är skjutsskyldig, har kostnaden för entreprenads erhållande gått ned från 50 till 20 R:dr per mantal; men det har likväl i denna provins i allmänhet gått så trögt med åstadkommande af entreprenad, att den resande på de flesta gästgifvaregårdar får vänta ett par timmar på skjuts. I hela provinsen finnes det blott nio gästgifvaregårdar med entreprenad, hvaremot tolf sakna sådan. I valet mellan de framställda förslagen anser jag mig böra sluta mig till Friherre Funcks reservation, som afser att höja skjutslegan endast på de ställen, der entreprenad finnes.

Herr Odelberg: Jag anhåller att få ansluta mig till den åsigt, som framställt af Friherre af Ugglas, nemligen att detta betänkande bör afslås. Till de af honom åberopade skäl ber jag att få foga ännu några andra. Först och främst skulle den föreslagna tillökningen i skjutslegan, vare sig att den tillämpades endast på de skjutsställen, der entreprenad finnes, eller utsträcktes till alla gästgifvaregårdar, föranleda en högst betydlig statsutgift, emedan en förhöjning af de i resereglementet bestämda resekostnadsersättningar till embets- och tjänstemän deraf måste blifva en ovilkorlig följd, då staten icke kan begära, att de personer, som resa i dess angelägenheter, af egna medel på resorna skulle göra uppoffringar. Vidare bör ihågkommas, hvad alla talare äfven nästan medgifvit, eller, att skjutsningsbestyret på seduare tider blifvit högst betydligt mindre än det förut varit. Då exempel från olika trakter af landet hafva blifvit åberopade, kan jag nämna, att jag eger hemman, som haft skjutsskyldighet vid en gästgifvaregård, der entreprenören förut erhållit 100 R:dr per mantal, men nu icke erhåller någonting, därför att skjutsen nästan alldeles upphört. Detta är förhållandet med ganska många gästgifvaregårdar, som äro belägna vid jernvägar, men äfven på åtskilliga ställen, der jernväg icke finnes i granskapet, kan man af dagböckerna finna exempel på att icke någon skjutshäst utgått på hela månader. På många trafikleder, både i närheten af jernvägar och der sådana icke finnas, är det också mycket vanligt, att de resande icke begagna gästgifvareskjuts utan andra utvägar, emedan gästgifveriskjutsen faller sig så dyr. Det är troligen endast i några få delar af landet, såsom i Wermland, Norrland och måhända i Blekinge, der skjutsningsbestyret ännu är betungande. Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att man icke må tro sig gynna inrättandet af entreprenad genom att i betydlig mån höja skjutslegan, ty det är icke nog med att entreprenadskjutsen betalas högt, utan det är också nödvändigt för entreprenören att hästar skola utgå, isynnerhet om entreprenören för skjutsens bestridande måste hålla flere hästar. Är detta förhållandet, är han mindre belåten med att hvar tionde eller tjugonde dag skicka ut hästarne i skjuts mot hög skjutslega, än med att mot något lägre skjutslega få skjutsa litet oftare, då han i alla fall för sådant ändamål måste hålla hästar.

Jag yrkar afslag.

Friherre von Essen: Om protokollsutdrag från Andra Kam-maren med delgifvande af dess beslut i denna fråga ankommit, an-håller jag, att underrättelse om beslutet måtte meddelas.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att Andra Kam-maren bifallit förevarande utlåtande.

Grefver Mörner, Carl Göran: Det är temligen uppenbart, att vi af den upplysning, som nu blifvit meddelad, jemförd med det beslut, denna Kammare i går afton fattade, erhållit en bestäm-d ledning, huru vi skola utföra vårt representantkall. Då jag icke del-tagit i gårdagens beslut är denna ledning emellertid icke för mig bindande. Jag kommer, om också ensam, att icke taga till rät-te-snöre något annat än hvad som är öfverensstämmande med min öf-vertygelse och jag har icke den lätthet att från den ena månaden till den andra ändra öfvertygelse, hvilken man i går hade tillfälle att bevittna. Det nu föredragna betänkandet synes mig utgöra desser-ten på den anrättning, som i går serverades, men denna dessert inne-bär ett förkastande af den väg, på hvilken Riksdagen i snart 30 år fortgått. Den väg, som under denna tid blifvit följd, har, såsom man af Utskottets betänkande kan inhemta, ledt till det resultat, att skjutsningsbesväret nedsjunkit till en obetydlighet, att detsamma i allmänhet är ställdt på entreprenad, och att derigenom de befogade klagomålen öfver att detta onus för en viss del af svenska folket utgjort en tvungen naturaprestation blifvit undanröjda. Men efter mitt förmenande skulle det förslag, hvarmed Stats-Utskottet nu hugnat oss, vara inledningen till att man kastar bort det goda man vunnit för att åter beträda den väg man förut funnit sig böra med stora uppoffrin-gar lemna. Jag tror nemligen, att om Utskottets förslag blir antaget, kommer man på många orter att frångå entreprenadsystemet för att åter börja skjutsa in natura och derefter vid nästa riksdag kunna hugna oss med en mängd motioner om tungan af skjutskskyldigheten. Ett sådant framåtgående tillbaka är för mig motbjudande i hvilken rikt-ning det visar sig och derföre får jag förena mig i yrkandet om bi-fall till den reservation, som blifvit afgifven af Friherre Funck och Grefve Mörner, Axel. Denna reservation tror jag går i den rätta rikt-ningen, ty derigenom utvecklas entreprenadsystemet och derigenom söker man medelst en betalning af hvad skjutsningsskyldigheten i de olika orterna kan vara värd att aflyfta denna börda från sjelfva jorden, men man öppnar icke tillfälle att gyckla hvarken med Ko-nung eller Riksdag.

Jag anhåller om bifall till nyssnämnda reservation.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till det förevarande momentet, dels af *Herr Montgomery-Cederhielm*, att Kam-maren, med afslag å momentet i öfrigt, skulle bifalla hvad Ut-skottet föreslagit rörande höjande af legan för entreprenadskjuts, och dels slutligen afslag å momentet.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades många nej jemte några ja, sedermera proposition på Herr Montgomerys yrkande, då svaren utföllo med många så väl ja som nej, och slutligen proposition på afslag å momentet, hvilken proposition likaledes besvarades med många ja och nej i blandning; hvaruppå, och efter det proposition på antagande af Herr Montgomerys förslag förnyats samt med många ja och nej besvarats. Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Sedan votering äskats och Kammarén, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition antagit afslag å momentet; uppsattes justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att Kammarén, med afslag i öfrigt å mom. a af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 98, skall bifalla hvad Utskottet i samma moment föreslagit rörande höjande af legan för entreprenadskjuts, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslås momentet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—36.

Nej—44.

Mom. b.

Bifälls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarne Stats-Utskottets den 9 och 10 dennes bordlagda memorial N:o 99, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om punkten 1 c af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 7, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Femte Hufvudtitel.

Föredrogs ånyo Särskilda Utskottets den 9 och 10 dennes bordlagda utlåtande N:o 2, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående inrättande af elementarskolor för qvinlig ungdom.

Herr Dahm: Då Utskottet behandlade denna fråga gjorde sig

der den åsigten gällande, att kommunerna i högre grad än Kongl. Maj:t föreslagit borde bidraga till underhållet af de qvinliga elementarskolorna, och att Kongl. Maj:ts förslag därför icke kunde antagas. Såsom Herrarne finna af en vid betänkanudet fogad reservation, har jag varit en bland de få utskottsledamöter, som omfattat en annan mening. Jag gillar helt och hållet de grunder, som, af komiterade först framställda, sedermera blifvit af Kongl. Maj:t antagna angående nödvändigheten att inrätta elementarskolor för qvinlig ungdom, ty jag anser det vara statens skyldighet att sörja lika väl för den qvinliga som manliga befolkningens uppfostran och att staten begått en stor försumlighet i detta afseende, hvilken så snart som möjligt bör undanröjas. Men ehuru jag helt och hållet gillar åsigten, att särskild undervisning för den qvinliga ungdomen är nödvändig och att den bör vara lika kostnadsfri som den undervisning, hvilken meddelas den manliga ungdomen, har jag dock icke för min del kunnat biträda Kongl. Maj:ts proposition i dess helhet. Kongl. Maj:t har framställt såsom en nödvändig sak, att man bereder sådan undervisning åt den qvinliga ungdomen, att den deiderat, hvars förvärfskällor numera i hög grad försinat och blifvit otillräckliga, må sättas i tillfälle att förvärfva sig sitt livsuppehälle på annat sätt, då de icke komma i den ställning, att de såsom husmödrar kunna vinna sin utkomst i världen. Nu tror jag nemligen, att undervisningsanstalter för flickor mellan 9 till 12 år icke skulle kunna verka till vinnandet af detta mål i så hög grad, som skolor, hvilka mottog flickor vid högre ålder, t. ex. 12 år, och att den undervisning, som skulle kunna bibringas ifrågavarande flickor af den lägre åldern, mycket väl borde kunna lemnas i folkskolorna. Af egen erfarenhet vet jag väl, att de kunskaper, som ett barn mellan 9 och 12 års ålder kan inhemta, icke hafva den betydelse för det praktiska lifvet, som man skulle önska, men att deremot den undervisning, som lemnas efter tolfte året, isynnerhet för flickor, hvilka utvecklas tidigare än gossar, skulle kunna skaffa dem en bildning och en skicklighet till åtskilliga bestyr, som skulle göra det för dem lättare att genom arbete vinna sin utkomst. Dessa äro de enkla grunderna för min reservation. Då jag anser sjelfva saken vara klart och tydligt utredd dels af komiterades betänkande dels af Kongl. Maj:ts proposition, får jag, utan att vidare yttra mig derom, inskränka mig till att yrka bifall till min reservation, som går ut derpå, att Kongl. Maj:ts proposition i öfrigt skulle bifallas oförändrad, men att i första punkten följande mening skulle inskjutas: "och afsedda till en början att emottaga flickor, som uppnått 12 års ålder och innehafva det kunskapsmått, som i en väl ordnad folkskola kan erhållas".

Friherre Sprengtporten: Lika med den föregående talaren är också jag öfvertygad, att man icke af kommunerna kan påräkna synnerligt verksamt biträde för inrättandet af elementarläroverk för qvinlig ungdom. Derjemte anser jag det vara utom allt tvifvel, att de grunder för sådana läroverks inrättande, hvilka Kongl. Maj:t i sin proposition framställt, i allmänhet äro af stort värde, ehuru jag delar de betänkligheter, som den föregående talaren yttrat i afseende på

åldern af den ungdom, som Kongl. Maj:t afsett skola i dessa läroverk emottagas; och får jag derföre för min del anhålla, att Kamraren, med afslag å Särskilda Utskottets förslag, ville bifalla Kongl. Maj:ts proposition med det af Herr Dahm föreslagna tillägg.

Herr von Koch: Vid remissen af den Kongl. propositionen uttalade jag mina åsikter i detta ämne och yttrade dervid, att jag hufvudsakligen instämde i de af komiterade framställda hufvudgrunder, ehuru med några få modifikationer. Jag måste likväl medgifva, att under den tre dagars öfverläggning vi haft angående våra goss-skolor jag börjat hysa någon fruktan för, att staten skulle öfvertaga äfven flickornas undervisning, isynnerhet som jag tror, att våra skolmän, hvilka i alla fall äro de, som hufvudsakligen dirigera saken, ställa så till, att om det icke går efter deras egna åsikter, så går det icke heller särdeles bra efter andras. När jag finner, hur strängt de hålla på denna formalism, att allting skall gå till på samma sätt i alla skolor, när, såsom Herr Adlersparre i sin reservation antydt, det är fara, att äfven den qvinliga undervisningen blifver insnörd i samma tvångströja som den manliga, har jag börjat hysa betänkligheter och tänka efter, om det icke vore så godt att försöka nu genast med flickorna komma till det mål, som jag under de föregående öfverläggningarne tog mig friheten antyda borde allt mer och mer tagas i öfvervägande, att nemligen man finge skolor, som vore litet mindre centraliserade, att man, såsom här blifvit yttradt, erhöle icke endast så att säga *ett enda* läroverk, hvilket väl kunde vara en fördel för dem, som öfvergingo från det ena läroverket till det andra, men ingalunda kan verka fördelaktigt för utvecklingen af de menskliga anlagen i allmänhet.

Det är äfven en annan fråga af ganska stor vikt, som Utskottet i sitt betänkande berört, då Utskottet pagina 4 yttrar: "af ålder har väl i vårt land den högre undervisningen för den manliga ungdomen meddelats nästan uteslutande på statens bekostnad i af denne inrättade läroverk, och det kan ej förnekas, att denna anordning medfört åtskilliga fördelar. I samma mån som välståndet i landet ökas, har likväl tilloppet i de offentliga skolorna blifvit så stort, att statens omkostnader för dessa skolor i betydlig grad ökats, och det har derför satts ifråga, huruvida icke de föräldrar, som befinna sig i goda ekonomiska vilkor, borde anses pligtiga att mer än hittills deltaga i omkostnaderna för sina barns undervisning". Jag hyser och har för många år sedan äfven yttrat den åsigt, att det egentligen är statens, det må nu vara representationens genom centralstyrelsen eller kommunernas, skyldighet att tillse att alla medborgare och medborgarinnor, om man så må kalla dem, erhålla en viss grad af allmän bildning och denna så hög som omständigheter och tidsförhållanden kunna medgifva, men att de, som vilja hafva ett högre kunskapsmått, åtminstone i något betydligare mån än för närvarande, borde dertill sjelfve bidraga. Dervid vill jag likväl, på det vi icke måtte förlora den stora äran deraf, att i vårt land sedan sekler kojans barn kunnat uppstiga till de högsta äreställen, rådsplatserna hos Konungen och ärkebiskopsstolen, straxt göra det undantag, att sådana

barn, hvilka i primärskolorna visa utmärkta anlag, må hjälpas framåt. Jag skulle derföre önska, att äfven beträffande ordnandet af gossundervisningen den grundsatsen iakttoges, att den, som genomgått primärundervisningen, men ville erhålla ett högre kunskapsmått, skulle inhemta den högsta elementarbildningen i skolor, som visserligen uppmuntrades och understöddes af staten, men der kommunerna eller de enskilde hade större frihet i valet af undervisningsmetod, hvarigenom en täflan skulle uppstå, som troligen vore lika nyttigt på detta som på alla andra fält. På en gång kunna vi dock icke öfvergå till detta mål från den motsatta ytterligheten, hvori vi nu befinna oss, att nemligen alla vilja uppnå den högre bildningen. Nu för tiden finnes det knappt någon förmögen bonde, som icke anser det för simpelt, att hans barn gå i folkskolan och derför håller guvernanter och informatorer för dem eller skickar dem till de högre elementarläroverken, för att de der må lära sig litet latin. Då Särskilda Utskottet, som varit sammansatt af många af de mest upplysta ledamöterna från begge Kamrarne, tyckes hafva dragit i tvifvelsmål, om man icke borde gå i den af mig antydda riktningen; då vi här från den bästa auktoriteten, nemligen universitetens kansler, fått höra att tilloppet af studenter, hvilka ämna ingå på embetsmannabanan, verkligen är så stort, att det gifver allvarlig anledning till bekymmer; då hvar och en vet, att antalet obefordrade extra ordinarier i vissa embetsverk är så stort, att äfven denna omständighet är ganska bekymmersam, så tror jag det vore skäl att öfvergifva den åsigt, som Utskottet något längre ned yttrar i afseende på det företräde i uppfostran, hvilket bör lemnas den manliga ungdomen i förhållande till den qvinliga, ett företräde, som icke kan medgifvas, då man ser, att staten i alla fall får sina tjänster fyllda. Det är för öfrigt kanske viktigare att uppfostra *mödrar* än *fäder*, ty de förra ingripa vida mer än de sednare vid danandet af det uppväxande slägtets utbildning. Jag måste derföre protestera mot Utskottets yttrande, att det icke för qvinnan skulle vara lika nödvändigt att erhålla bildning som för ynglingen, och jag påstår, att det till och med är viktigare för qvinnan. I detta afseende sluter jag mig helt och hållet till den tanke, som komiterade yttrat och som jag äfven tror, att Kongl. Maj:t i sin proposition godkänt.

Hvad anslagsfrågan beträffar, så, ehuru jag är tacksam för att frågan om den qvinliga undervisningen äntligen kommit under öfverläggning, likväl och då icke större anslag blifvit begärdt samt Utskottet icke heller omfattat Kongl. Maj:ts förslag i afseende på den qvinliga undervisningen med den välvilja, att Utskottet tillstyrkt något högre anslag för hela riket än dessa torftiga 20,000 R:dr, lär det icke vara någon förhoppning om att få högre anslag beviljadt; och derför tycker jag, att det icke mycket lönar mödan att nu hålla på den saken, utan sluter jag mig heldre vid detta tillfälle till Utskottets framställning, i den förhoppning att, om vi en annan gång få för oss framlagd ett förslag i den riktningen, att det skulle lemnas kommunerna och enskilde större frihet att bilda sådana skolor, en någorlunda rundlig summa då kommer att begäras. på det att icke

endast vissa städer må åtnjuta frukterna af de qvinliga elementarskolorna.

Slutligen vill jag påpeka nödvändigheten af att något snart må göras i detta afseende, på det vi icke måtte komma allt för långt efter de flesta andra stater och i synnerhet efter vår närmaste mäktiga granne, Ryssland, som vi väl icke särdeles mycket vilja stå efter i afseende på våra barns bildning. Troligen hafva många af Kammarrens ledamöter af den berömda tidskriften "Revue des deux Mondes" inhemtat, på hvad punkt den qvinliga undervisningen befinner sig i Ryssland. Dem, som det icke hafva gjort, kan jag hänvisa till sednare marschäftet af nämnde tidskrift för i år, hvori det upplyses, att, sedan redan Catharina II börjat lifligt intressera sig för qvinnans bildning, hafva ett par af de följande kejsarinnorna, Maria Feodorowna och Maria Alexandrowna egnat icke blott mycket penningar, utan äfven mycken tid och omsorg åt qvinnans bildning, och detta med det resultat, att det för närvarande i Ryssland finnes 54 gymnasier och 108 progymnasier för qvinnor med ett antal af 23,400 elever, från hvilka läroanstalter årligen utgå omkring 1,000 bildade qvinnor. Sedan vissa öfverdrifter, hvartill man i början gjorde sig skyldig, numera upphört, bildas dessa qvinnor under tillsyn af den kejsarliga familjens både manliga och qvinliga medlemmar. Efter hvad jag vill minnas är det prinsen af Oldenburg, som står i spetsen för undervisningsdirektionen, och närmast honom en ansedd ryss vid namn Osinin. Bland annat har man der antagit såsom grundsats, att ändamålet med qvinnornas undervisning skall vara: "d'éveiller toutes ses forces intellectuelles et de leur donner un développement suffisant pour qu'elle soit capable de poursuivre pur elle même le but de la vie dans les conditions qui lui sont imposés par son sexe . . . . L'éducation des jeunes filles se fait à la fois dans la maison et dans l'école; à la famille — — — — —, à l'école le devoir de cultiver son esprit". Detta är det mål, som man der för sig uppställt, och författaren säger på ett annat ställe, att den kejsarliga familjen har visat, att den har gjort qvinnans undervisning till "une affaire de coeur, bien plus, une affaire d'état". Med ett ord, denna sak befinner sig der i sådana händer, att vi få se väl upp, om vi icke skola komma efter, och det förbjuder mig min lilla smula af nationalfåfånga att göra. Jag tror, att den är tillåten, då det är fråga om att täfla på en god bana, och jag hoppas, att Sverige alltid skall ställa sig på den ståndpunkt, som en gammal talare på riddarhuset i min ungdom omnämnde sålunda: "När jag mäter mig, är jag blygsam, men när jag jemför mig, är jag stolt". Jag tror, att detta är en ståndpunkt, som vi böra se till att vi icke förlora.

Herr Widén.

Grefve Hamilton, Henning: Det slut, hvartill Utskottet kommit, öfverensstämmer hufvudsakligen med de åsigt, jag uttalade då Kongl. Maj:ts proposition remitterades till Utskottet, och jag har således icke någon anledning att motsätta mig Utskottets hemställan. Jag vill dock göra den anmärkning, att det icke torde skadat, om

Utskottet vid detta tillfälle inskränkt sig till ett yttrande om behovet att förbättra den redan befintliga och upprätta nya anstalter för bildande af lärarinnor. Då våra elementarläroverk, till följd af de rikliga anslag, som af Rikets Ständer frikostigt beviljades, till antal och omfattning hastigt utvidgades, framkallades ett icke ringa missnöje med de nya skolorna, enär kompetente lärare icke kunde erhållas. Under den tid, jag var chef för Ecklesiastik-departementet, afstyrkte jag i allmänhet Kongl. Maj:st att bevilja ansökningarne om dispens, men detta var icke alltid möjligt, och deraf blef en följd, att vid skolorna anställdes lärare, som saknade icke blott önskelig erfarenhet, utan äfven nödiga kunskaper. Om nu Riksdagen åtager sig en förbindelse, att med visst belopp eller i viss proportion understödja de skolor för qvinlig ungdom, som kunde blifva inrättade, skulle helt säkert många kommuner och särskildt de stora och medelstora städerna söka att tillägna sig förelärlarne af dessa skolor, och detta vore önskvärdt, om det blott icke skedde hastigare, än tillgången på kompetente lärarinnor medgäfvæ. I sistnämnda hänseende torde jag få erinra, att för närvarande i riket finnes blott en enda anstalt, der lärarinnor bildas för skolundervisning, och denna är otillräcklig att fylla det nuvarande behovet. Visserligen kommer från och med nästa år antalet af derifrån utgående lärarinnor antagligen att ökas, emedan den klass, som nu står på väg att blifva den högsta, har större antal elever, än förut varit händelsen, men äfven om, såsom det är skäl att förmoda, detta gynsamma förhållande kommer att fortvara, så skall, derest anstalten icke mottager flere elever i hvarje afdelning, än som med tillgängliga lärarekrafter kan undervisas, en tidrymd af minst tio år förflyta, innan detta seminarium kan med lärarinnor förse en skola i hvarje län, och likväl finge man då antaga, att icke någon från seminariet utexaminerad lärarinna toge anställning inom enskilda familjer. Seminariet har såvidt möjligt sökt uppfylla sitt ändamål, och man må härvid besinna, att seminariet mottager de unga kvinnorna med måttlig elementarbildning, men likväl skall på tre år icke blott bibringa dem nödiga kunskaper, utan äfven utbilda deras skicklighet såsom lärarinnor. Att vid sådant förhållande resultatet icke alltid kunnat blifva fullt tillfredsställande, ligger emellertid i sakens natur. För de enskilda familjerna torde seminariet kunna anses utbilda tjenliga lärarinnor, men mycket torde återstå att önska med hänsyn till den förmåga, som borde bibringas lärarinnorna, på det de skulle vara fullt skickliga att öfvertaga undervisningen i en större skola. I detta afseende tarfvar lärarinnobildningen förbättring, och dessutom torde det vara önskvärdt, att ytterligare ett seminarium upprättades, och att i sammanhang dermed anordnades en normalskola, som vore tjenlig till grund och ledning för det sätt, hvarpå skolor framdeles skulle inrättas.

Jag fäster således stor vikt vid sednare delen af Utskottets förslag, deri framhålles önskligheten af åtgärders vidtagande för bildande af lärarinnor, men vill icke motsätta mig den förra delen, derest Kammaren skulle finna detsamma vara af behovet påkalladt.

Herr Statsrådet Wennerberg: Af Rikets Ständers underdå-

dåniga skrifvelse den 16 Juni 1866 framgår tydligt, att den åsigt, som förut inom representationen gjort sig gällande, att staten icke i vidsträcktare mån borde befatta sig med den qvinliga undervisningen än så tillvida, att den tillsåge, att ändamålsenliga anstalter för bildande af lärarinnor inrättades, börjat vackla, och att man dämera ansåg, det staten möjligen vore skyldig att på ett mera direkt sätt verka för den qvinliga ungdomens bildning; men som Rikets Ständer ansågo frågan vara ganska invecklad, begärde de en utredning. Denna har skett genom en af Kongl. Maj:ts utsedd komité, hvars betänkande är för Kammaren bekant. Med detta betänkande öfverensstämmar i hufvudsaken det anförande till statsrådsprotokollet, som finnes bifogadt Kongl. Maj:ts proposition. Det är egentligen blott i en vigtig punkt, som det derifrån afviker, nemligen hvad angår undervisningens bekostnad. Emellertid har det Särskilda Utskottet, änskönt det förklarar sig gilla de åsikter, som legat till grund för Riksdagens skrifvelse och som i komiterades betänkande blifvit utvecklade, hemställt, att Kongl. Maj:ts proposition icke måtte af Riksdagen bifallas. Under sådant förhållande torde det åligga mig att efter förmåga söka granska de skäl, som för denna Utskottets hemställan lagts till grund. De äro hvarken många, eller, så vidt jag kan finna, af den vigt, att de bort föranleda ett bestämdt afslag.

Det första skälet är, att de föreslagna skolorna omfatta endast tre klasser samt att intagningsåldern blifvit satt alltför låg, för att något egentligt gagn af undervisningen skulle vinnas. Hvad beträffar att skolorna blott skulle omfatta tre klasser, så hänvisar jag till sid. 16 af Kongl. propositionen, der det heter att de äro "afsedda att efter behof utvidgas". Hvad vidare angår intagningsåldern, så torde jag få erinra derom, att i Kongl. Maj:ts proposition icke något bestämmes om intagningsåldern, såvida man ej vill antaga detta på grund deraf, att Kongl. Maj:t tillkännagifvit, att komiterades betänkande i *hufvudsakliga* delar blifvit af Kongl. Maj:t gilladt, och det i nämnda betänkande omförmåles, att intagningsåldern borde vara nio år. Bestämmandet af tiden för intagning i skolan, som knappast kan anses för en *hufvudsak* vid ordnandet af dessa skolor, bör, enligt min åsigt, icke bero på en viss ålder, utan på förvärfvade insigter, och om denna grund för intagning får anses vara den riktiga, blefve deraf en följd, att intagningsåldern komme att variera mellan 9—12 år.

Om alltså detta första skäl synes sakna åsyftad vigt, så torde detta likväl icke vara händelsen med det *andra*, nemligen att staten icke kan anses hafva skyldighet att lemna undervisningen kostnadsfritt. Utskottet anmärker, att knappast torde finnas något land, der den manliga ungdomen erhåller kostnadsfri undervisning i samma utsträckning som i Sverige. Detta är sannt. Mångenstädes i utlandet har denna kostnadsfria undervisning väckt uppseende och man har undrat huru ett så fattigt land, sådant som Sverige, kunnat visa en sådan frikostighet. Denna undran har nu öfvergått till beundran, och man får se detta förhållande framhållet såsom något egendomligt och för svenska nationen synnerligen hedrande. Staten kan väl icke heller gifva det uppväxande släktet ett mera säkert räntegifvande kapital, än bildning, och de medel, som den för detta ändamål offerar,

bekommer den i rikt mått åter. Jag kan därför icke se något vådligt i ett försök att gå vidare på denna redan lyckligt beträdda bana. Utskottet har dock mycket ifrågasatt, huruvida det vore skäl att utsträcka den kostnadsfria undervisningen äfven till den qvinliga ungdomen, till hvilken Utskottet anser staten stå i mindre "förbindelser" än till den manliga. Svaret kan måhända afgifvas bäst genom att dela frågan i tre delar: *kan* staten? *vill* staten? *bör* staten? På den första frågan är svaret lätt gifvet: "ultra posse nemo obligatur". Svaret på frågan, huruvida staten *vill*, om den kan, utfaller helt visst jakande, såvida icke svaret på den tredje frågan lägger hinder i vägen. Denna tredje fråga är därför den viktigaste och dess besvarande också det svåraste. Det är svårt att afgöra, om man gör qvinnan och genom henne staten något synnerligt gagn genom att skaffa henne en högre bildning. Man rycker henne måhända på det sättet från hennes egentliga kall. Hennes rätta område är ju familjen, och det är der, i den inskränkta verkningskretsen, men icke i statens tjänst, hon skall söka sitt uppehälle. Jag medgifver allt detta; men jag beklagar att de verkliga förhållandena gjort den vackra teoriens utförande till en omöjlighet eller åtminstone en upprörande hårdhet. Familjen lemnar icke samma vida utrymme åt qvinnan nu som förr och äfven inom densamma hafva den nya tidens uppfunnigar — i sig sjelfva goda — bidragit att taga brödet ur hennes händer. I samma mån som disproportionen mellan de giftas antal och de ogiftas växer och för qvinnan, der hon icke eger stöd hos bergade föräldrar eller anhöriga, svårigheten att lifnära sig på hederligt sätt blifver allt större och större, i det än ett, än ett annat förvärfningsmedel beröfvas henne, i samma mån ökas skyldigheten att afhjelpa detta missförhållande. För hvem? Jag vågar påstå — för staten. Och har den icke redan erkänt denna skyldighet? Har icke sednare tidens lagstiftning gjort mycket i sådant syfte? Men om detta skall hafva någon verklig betydelse, är det icke nog att medgifva qvinnan rättighet till en vidsträcktare verksamhet; man måste jemväl tillse, att möjlighet beredes henne att begagna sig af densamma. Många tjänster finnas redan, som *kunna* erhållas af qvinnor, hvilka vid de samma få åtnjuta en jemförelsevis ringa lön, som de dock med tacksamhet mottaga; men huru komma dit? Här finnas också redan skolor för unga qvinnor, både i större och mindre städer; men för hvilka stå väl dessa skolor öppna? Den rika familjen sätter sällan eller aldrig sin dotter i en skola, men deremot den välbergade. Dessa skolor underhållas därför genom eleverna sjelfva. Följaktligen äro de mest behöfvandes barn derifrån stängda, ty inträdesvilkoret är, att en afgift terminligen skall betalas för den undervisning som medelas. Denna undervisning är i de större städernas skolor stundom ganska god, i de mindres merendels mycket otillfredsställande; och antalet af dem, som sålunda få undervisning, mer eller mindre god, utgör i alla händelser ett ringa fåtal i förhållande till den qvinliga ungdom, som lemnas utan någon. Man säger, att vid dessa privat-skolor ofta lemnas friplatser åt fattiga flickor, men dessa sammanräknade utgöra ett nästan försvinnande litet antal. Under sådana förhållanden, och då Rikets Ständer redan 1866 påpekat nödvändig-

heten att göra något för qvinnans allmänna bildning, då komiterade framställt ett förslag, som af Kongl. Maj:t i dess väsendtligaste delar blifvit gilladt, och då Utskottet erkänt det "i hög grad behjertansvärda" i Kongl. Maj:ts proposition, så vågar jag hemställa till Kammaren, om det förslag, som nu blifvit framställt, och som åsyftar att, med en ringa summa penningar, till en början söka visa, hvad gagn vore att hemta deraf, att kostnadsfri undervisning lemnades åt sådana flickor, som icke inom hemmen eller i privatskolorna kunde erhålla undervisning, bör på de skäl, Utskottet anfört, förkastas.

Man säger, att den begärda summan är allt för liten, att mera behöfves för ändamålets vinnande, samt att det troligen bakom dessa 20,000 R:dr ligger en million förborgad. Kanhända; jag förmodar dock att millionen kommer att ligga der han ligger, till dess Riksdagen sjelf finner för godt taga fram honom. Men blir det en gång rätt klart, att han *bör* framtagas, då hoppas jag, att Riksdagen, och icke sist denna Kammare, om den *kan*, också *vill* anslå nödiga medel för att låta denna viktiga angelägenhet bringas till utförande.

I Utskottets slutpunkt heter det: "att ifrågavarande Kongl. proposition icke må af Riksdagen bifallas, men att Riksdagen ville i underdanighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes för näst sammanträdande Riksdag framlägga nådigt förslag, i hvad mån och under hvilka vilkor staten må understödja af kommunerna upprättade undervisningsanstalter för qvinlig ungdom". Hvad ledning har väl Kongl. Maj:t fått för det nya förslag, som Utskottet sålunda önskar, att Kongl. Maj:t skall för nästa Riksdag framlägga? Kongl. Maj:t har i förevarande proposition sagt *i hvad mån* Kongl. Maj:t ansett åtgärder böra för qvinliga undervisningen vidtagas; någon *annan* mån har ej blifvit angifven af Utskottet. Kongl. Maj:t har äfven sagt *under hvilka vilkor* ifrågavarande skolor borde inrättas; de *andra* vilkor, som Utskottet önskar uppställda, hafva icke blifvit nämnda. Det torde under sådana förhållanden blifva svårt att framställa ett nytt, med större visshet, än nu, antagligt förslag. Om, såsom det synes, meningen är den, att kommunerna skulle vidkännas större kostnader än de nu afsedda, så befarar jag, att hela saken faller till intet. De svenska stadskommunerna äro i allmänhet fattiga, och redan det, att bekosta blott 1.000 R:dr årligen till en skola, blir för dem alltför betungande.

Utskottet har slutligen begärt, att Kongl. Maj:t, vid afgifvande af förutnämnda förslag, ville i sammanhang dermed föreslå "vidtagande af de ytterligare åtgärder, som kunna erfordras för bildande af lärarinnor". Detta är i och för sig ganska välbetänt, men, jag vågar påstå det, tillika en helt annan fråga, som har blott ringa samband med den föreliggande. Vi hafva redan tre anstalter för bildande af lärarinnor och den verksamhet, som utövas såväl vid lärarinneseminarier i Stockholm som vid de två folkskolelärarinneseminiarierna i Stockholm och Skara, är af beskaffenhet, att den af de allra flesta gillas, och troligtvis måste af det sednare slagets seminarier upprättas ännu ett eller två. Men icke må man tro, att man snart nog bereder ökad tillfälle för den uppväxande qvinliga ungdomen i all-

mänhet att erhålla undervisning, derigenom att man utsträcker lärarinnebildningen. En lärarinna skall hafva betaldt för sitt arbete, och den fattiga familj, hvilken flickor icke få mottaga undervisningen kostnadsfritt, kan icke tillgodogöra sig den undervisningsförmåga, som förvärfvats af en lärarinna, hvilken genomgått en seminariikurs. Redan nu erhåller en sådan en lön, som icke blott är tillräcklig för hennes eget behof, utan jemväl sätter henne i tillfälle att understödja sina närmaste.

En reservant, som tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts förslag, har dock ansett, att detsamma borde i så måtto förändras, att i de föreslagna skolorna skulle intagas endast sådana flickor, "som uppnått 12 års ålder och innehafva det kunskapsmått, som i en väl ordnad folkskola kan inhämtas". Skulle Kammaren finna skäl att bifalla detta reservantens förslag, har jag för min del icke något deremot att invända, då i Kongl. Maj:ts proposition några vilkor för intagning icke finnas bestämda.

Grefve Ehrensvärd: Med Kongl. Maj:t och 1866 års riksdag har Utskottet varit ense om att något bör göras för höjande af den qvinliga undervisningen; men Utskottet har varit af skiljaktig åsigt deruti att, då Kongl. Maj:t ansett, att den qvinliga undervisningen borde tagas helt och hållet om hand af staten och ordnas nästan i likhet med rikets elementarläroverk, så har Utskottet, mera anslutande sig till hvad komiterade föreslagit, ansett, att upprättandet af skolor för qvinlig ungdom skulle i första hand vara en kommunens angelägenhet och att staten skulle inskränka sig till att lemna understöd åt dessa skolor samt i någon mån öfvervaka dem. Vidare har äfven Utskottet skilt sig från Kongl. Maj:ts förslag och anslutit sig till komiterades deruti att, då, enligt Kongl. Maj:ts förslag, styrelsen öfver dessa skolor skulle läggas i händerna på en delegation, utsedd af domkapitlen, så har Utskottet deremot trott det vara lämpligare, att denna styrelse blefve sammansatt på det sätt som komiterade föreslagit, hvarigenom man ansett sig kunna vara förvissad om att kommunerna skulle taga del i skolornas angelägenheter och att skolorna icke skulle blifva, såsom en ärad talare fruktade, stöpta alla i samma form.

Dessa äro de väsendtliga skiljaktigheterna, men ännu återstår en, nemligen i afseende på inträdesåldern. Då Departementschefen likväl förklarar, att Kongl. Maj:t härom icke bestämdt uttalat sig, vill jag icke uppehålla mig dervid; men ber dock att få erinra, att alldeles oberättigadt torde icke ett sådant antagande från Utskottets sida hafva varit, när i det vid Kongl. Maj:ts proposition fogade statsrådsprotokoll det heter, att Departementschefen "instämmer i kommunens åsigt rörande elevernas intagningsålder" och att vidkommande läroplanen föredraganden skilt sig från komiterade "endast deruti, att han anser nödigt att ett främmande språk göres obligatoriskt", samt komiterade i afseende på anordningen af de af dem föreslagna skolor föreslagit, att intagningsåldern skall bestämmas till *nio* år, dock att skolans styrelse skulle ega att efter pröfning af omständigheterna till lärjunge antaga den som icke fullt uppnått nämnda

ålder. Härfürutom vill jag äfven anmärka att de afkomiterade föreslagna läroverk äro dels femklassiga, dels högre, så kallade lycéer med 2 klasser, hvaremot Kongl. Maj:t föreslagit endast treklassiga läroverk, hvilka dock framdeles skulle kunna utvidgas till femklassiga.

Hvad den kostnadsfria undervisningen och statens direkta deltagande i anordnandet af undervisningen för den qvinliga ungdomen beträffar, så har det redan af några talare blifvit medgifvet, att den åsigt Utskottet, i strid mot Kongl. Maj:t, uttalat torde vara förtjent af all uppmärksamhet. Utskottet har i detta fall varit nära nog enigt, ty af dess 14 ledamöter förenade sig 11 obetingadt om att icke tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag, och af de öfriga 3 ledamöterna voro väl 2 ense om att staten skulle upprätta och underhålla skolor äfven för den qvinliga ungdomen, men de skilde sig i afseende på detaljerna vid anordningarne ifrån Kongl. Maj:ts förslag, till hvilket derför icke heller de ville tillstyrka bifall. För min del kan jag icke annat än stå kvar på Utskottets ståndpunkt, ty min åsigt har icke af hvad här blifvit anförd kunnat i någon mån förändras. Man har väl anfört det skäl mot att kommunerna skulle taga denna undervisning om hand och staten endast lemna bidrag till skolornas underhåll, att kommunerna äro så fattiga, att de icke skulle ega tillfälle att upprätta sådana skolor. Detta beror dock på, i huru stor utsträckning de skola upprättas. Om hvarje anstalt för undervisande af qvinlig ungdom skall upprättas efter ett bestämdt schema, så att alla sådana anstalter från Ystad till Haparanda och från Stockholm till Göteborg skulle blifva fullkomligt lika, då finnas många kommuner, som icke hafva råd att inrätta sådana skolor; men vill man lemna kommunerna tillfälle att upprätta sådana skolor, som kunna vara tillräckliga för hvarje kommuns behof, så tror jag att intresset inom kommunerna nog skall kunna motsvaras af deras tillgångar, helst då kommunerna hafva visshet om att en sådan skola, ordnad på ett förståndigt sätt, kan erhålla understöd af staten. Mot en sådan anordning har blifvit sagdt, att derigenom skulle fostras en känsla af afund mellan de olika kommunerna. Nå väl, är det icke samma förhållande med dessa elementarskolor, som skulle upprättas af staten! Om en kommun har fått en af staten upprättad och underhållen skola, skall då icke inom en kommun, som hvarken fått någon skola eller något understöd, en känsla af afund göra sig gällande mot den förra. Just derigenom skulle man råka ut för samma förhållande, som nu beklagligtvis eger rum i afseende på elementarskolor för manlig ungdom, att nemligen en oberättigad afundsjuke eller om man så vill en honnett ambition åstadkommit upprättandet af dylika skolor på ställen, der de icke bort finnas. Då nu frågan var att inrätta skolor för qvinlig undervisning, har Utskottet ansett det icke vara skäl, att man beträdde en väg, som skulle leda till samma resultat. Utskottet har icke heller varit så fullt öfvertygad om att dessa 2- och 3-klassiga läroverk för manlig ungdom alltid varit till gagn, ty många, som bort söka sin undervisning i folkskolorna, hafva dragit sig ifrån dem och kastat sig

in på elementarläroverken. Och Utskottet har ansett det icke vara önskligt att så skedde äfven med den qvinliga ungdomen.

Mot Utskottets förslag till skrifvelse har också framställts den anmärkning, att Riksdagen skulle lemna Kongl. Maj:t i okunnighet om i hvad mån och under hvilka vilkor Riksdagen ville, att åtgärder i förevarande hänseende borde vidtagas. Alldeles okunnig härom har dock icke Utskottet lemnat Riksdagen, och kommer således icke heller Riksdagen att lemna Kongl. Maj:t, om Utskottets förslag bifalles. Utskottet har hänvisat till hvad komiterade i detta afseende yttrat, nemligen att det finnes två sätt, hvarpå kommunerna kunna undernålla sina skolor: det ena, att eleverna betala en viss afgift och det andra, att kommunerna direkt underhölle skolorna, samt att staten i båda fallen bidroge med ett belopp, ungefärligen motsvarande det som för närvarande de högre folkskolorna åtnjuta. Det har icke tillkommit Utskottet att i detalj utarbeta ett förslag i denna riktning. Om Riksdagen möjligtvis icke är belåten med den grund, hvarpå Kongl. Maj:t byggt sitt nu framlagda förslag och således icke med hela förslaget, så är det väl Riksdagens rätt att säga Kongl. Maj:t att Riksdagen önskar ett annat förslag, men det är endast den riktning, hvari förslaget skall gå, som Riksdagen bör antyda; ty att Riksdagen på förband skulle i detalj bestämma alla de särskilda vilkor, under hvilka bidrag från statens sida skola lemnas, vågar jag tro icke vara fullt lämpligt. Då nu Riksdagen, enligt Utskottets äsigt, icke bör omedelbart sysselsätta sig med sådana detaljbestämmelser, har Utskottet naturligtvis icke velat besvära Riksdagen med att framlägga något förslag i detta afseende. Jag tror för min del, att Riksdagen icke har annat att göra än att anhålla, att Kongl. Maj:t ville afgifva nytt förslag om ordnandet af denna angelägenhet, om hvars vikt Riksdagen är lika öfvertygad som Kongl. Maj:t, ehuru Riksdagen skiljer sig i afseende på den väg man bör följa. Jag tror således, att Utskottet icke gjort sig förtjent af några förebräelser, för att det icke på annat sätt, än som skett, hemställt om förändrade anordningar.

Slutligen har äfven blifvit sagdt att Utskottet gått in på en ny fråga, då Utskottet velat föreslå Riksdagen att anhålla, det Kongl. Maj:t äfven ville framlägga förslag om vidtagande af de åtgärder, som kunna erfordras för bildande af lärarinnor. Detta förslag tror jag icke är så alldeles främmande för syftmålet, så vida man är ense om att, för att få några lärjungar i skolorna och få dem väl undervisade, det i främsta runnet erfordras skickliga lärarinnor. Efter de upplysningar, Utskottet förskaffat sig, kunna icke de nu befintliga tre anstalterna för bildande af lärarinnor fylla behofvet, helst om flera skolor skulle upprättas. Ifrån seminariet för bildande af lärarinnor i Stockholm utgå, om jag är väl underrättad, under detta år endast tio elever, hvilka samtliga erhållit plats i enskilda familjer, innan de lemnat seminariet. De öfriga två läroverken, folkskolelärarinne-seminarierna i Stockholm och Skara, bilda, som namnet äfven angifver, endast folkskolelärarinnor. Utan tvifvel skulle eleverna från dessa läroverk vara fullt kompetenta att meddela undervisning i de nedre klasserna, men äfven dessa hafva i allmänhet erhållit plats

vid folkskolor långt innan de äro färdiga att lemna seminariet. Långt ifrån att behovet i detta afseende blifvit fylldt, se vi, att några af de större kommunerna funnit nödigt att inrätta anstalter — dels på allmän bekostnad dels ock privata — för bildande af folkskolelärarinnor. Men äfven om dessa tre anstalter vore tillräckliga för de behof, Utskottet önskat skulle uppstå, så skulle de dock endast i kvantitativt men icke i kvalitativt hänseende motsvara behovet. Folkskolelärarinnorna skulle icke kunna undervisa i de högre klasserna, och det har också blifvit medgifvet, att huru skickliga än de från det högre lärarinne-seminarium i Stockholm utexaminerade eleverna äro, så hafva de dock nästan uteslutande bildats till att blifva lärarinnor i enskilda familjer och besitta derfore endast undantagsvis de egenskaper som krävas af en lärarinna i en offentlig skola. Om vi nu äro ense om, att den qvinliga undervisningen bör höjas, så tror jag, att man i första rummet bör tillse, att, innan man i sådant syfte upprättar några skolor, lärarinnor finnas att tillgå för desamma. Utskottet har ansett det vara en högst vigtig omständighet, att lämpliga lärarinnor finnas, i tillräckligt antal för att öfvertaga undervisningen icke blott i de tre nedersta klasserna utan ock i sådana femklassiga läroverk och lyceer som af komiterade föreslagits; och detta hänger också tillsamman med en annan omständighet, nemligen att Utskottet trott det vara skäl att mera använda lärarinnor än lärare. I de högre klasserna är det naturligt, att undervisningen hufvudsakligen måste ske genom lärare, men Utskottet har trott, att det vore af ganska mycken vigt, att i de lägre klasserna — ej endast i de lägsta — undervisningen hufvudsakligen bestriddes af lärarinnor; och Utskottet hemtade stöd för denna sin åsigt äfven af faktiska förhållanden, ty Utskottet hade sig bekant, att i femklassiga skolor, som redan i flera år varit i verksambet, undervisningen äfven utöfver de två eller tre första klasserna med fördel bestriddes af lärarinnor. Utskottet fäste så stor vigt vid den omständighet, att man i första rummet såge sig för huru man skulle kunna bilda lärarinnor, att Utskottet ursprungligen hade satt in detta i början af den s. k. klämman och såsom ett ytterligare motiv till sitt afstyrkande af den Kongl. propositionen. Såsom Utskottet tänkt sig förhållandet, skulle en eller två sådana bildningsanstalter för lärarinnor upprättas i landet, med uteslutande syfte att bilda lärarinnor för *skolorna*, och att i förbindelse med hvarje sådan bildningsanstalt skulle upprättas en normalskola — sådan som den, hvilken finnes i Stockholm — normalskolan skulle så äfven kunna blifva en mönsterskola för de skolor, kommunerna ville inrätta, och i den kunde det också blifva tillfälle för staten att, om jag så får säga, experimentera med att sjelf taga undervisningen om hand. På grund af hvad jag nu haft äran anföra får jag yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Hasselrot: Jag ber att få instämma i det yttrande Herr Ecklesiastik-ministern afgifvit. Då staten ärligen gifver ut millioner för den manliga ungdomens uppfostran, synes det icke vara för mycket att Riksdagen bifaller hvad Kongl. Maj:t begärt för den qvinliga undervisningen. Vi kunna väl vara ense om att qvinnan, för att väl

fylla sin plats i sambället, behöfver erhålla en grundligare uppfostran, än hon nu i allmänhet får, och jag är öfvertygad att en sådan undervisning, hvad den mindre bemedlade klassen angår, icke kan erhållas annat än i skolor, som staten inrättar. Redan 1854 väckte jag förslag om inrättandet af seminarier. Sådana hafva sedermera kommit till stånd, och ärligen utgå derifrån åtskilliga lärarinnor, men seminarierna uppfylla icke allit hvad man af dem önskat och hafva icke utöfvat all den verksamhet, som man påräknat, ty, såsom här blifvit sagdt, från seminariet utgå ärligen endast tio å tolf elever, och de flesta af dem erhålla genast plats i enskilda familjer. Staten har således icke af dem det gagn staten kunde hafva rätt fordra, hvaremot helt annat förhållande naturligen inträdde, om de finge sin verksamhet anvisad i offentliga skolor. Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition med den af Herr Dahm föreslagna förändring.

Herr Statsrådet Wennerberg: Med afseende å sista delen af det yttrande Utskottets ordförande nyss afgifvit ber jag att få upplysa, att enligt Kongl. Maj:ts förslag icke blott lärarinnor, utan äfven lärare skulle användas vid flickskolorna, och räkna vi efter, så finna vi att för de fyra föreslagna skolorna åtgå åtta lärarinnor, ett antal, som med den lön, Kongl. Maj:t föreslagit, det ingalunda skall blifva svårt att genast erhålla.

Herr von Möller: Kongl. Maj:t har föreslagit fyra elementarläroverk för den qvinliga undervisningen och detta i rikets fyra största städer. Då Herr Ecklesiastik-ministern här yttrat, att den förmögne sällan sätter sina barn i skolan, så finner man, att dessa skolor äro afsedda att låta de medellösa komma i åtnjutande af undervisning. Men hvilka skulle blifva delaktiga af denna undervisning, enligt Kongl. Maj:ts förslag? Jo endast de medellösa barnen i dessa fyra städer; ty jag tror icke, att man kan vänta, att familjerna på landet skola skicka sina nio till tolf års flickor, vare sig till hufvudstaden eller någon annan stad, och landet skulle således icke hafva någon vinst deraf. Jag tror, att det vore mera gagneligt, om, på sätt Utskottet föreslagit, de kommuner, som visade intresse för den qvinliga undervisningen, finge understöd af staten för upprätt-hållande af sådana skolor. Herr Ecklesiastik-ministern yttrade, att i de mindre städerna skulle endast en ofullständig undervisning meddelas. Detta vill jag icke bestrida, men just därför synes det mig icke vara skäl att ifrågasätta skolor skulle inrättas endast i de större städerna. Jag vill dock icke medgifva att i alla småstäder undervisningen är så ofullständig, ty i Halmstad t. ex. utöfvas undervisningen icke blott af examinerade lärarinnor utan äfven af lärare i elementarläroverket; och undervisningen är så god som man kan hafva rätt att hoppas. Hvad Kongl. Maj:ts förslag beträffar, så synes meningen icke vara att bilda den qvinliga ungdomen till tjänstemän i staten, men om de ifrågasatta elementarskolorna skulle utvidgas till sjukklassiga, så skulle eleverna erhålla sådan bildning, som berättigade dem till inträde i statens tjänst. Jag erkänner, att qvinnan

bör vara dertill berättigad, men jag tror dock hufvudsaken vara, att den qvinliga uppfostran ställes så, att den kan blifva gagnande för familjelifvet och det uppväxande släktet; och om denna min åsigt gillas, så tror jag, att man vinner mera genom Utskottets än genom Kongl. Maj:ts förslag, hvarföre jag för min del anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Friherre Nordenfalk: Jag kan icke fatta att, om man medgifver, det staten har skyldighet sörja för kostnadsfri undervisning jemväl för den qvinliga ungdomen, man då *kan* stanna vid den af Utskottet omfattade åsigt, att staten blott skulle understödja undervisningsanstalter, som af kommunerna upprättades, men ej sjelf härom gå i författning. Det vill nemligen synas mig, att enär grundsatsens tillämpning med afseende å den manliga ungdomen fordrat att staten upprättat skolor, så måste detta äfven blifva händelsen med afseende å den qvinliga. Då nu det Kongl. förslaget innefattar blott en ringa början och Riksdagen således har tillfälle att, derest det sätt, hvarpå de föreslagna skolorna inrättas, sedermera icke befinnes lämpligt vid beviljande af ökade anslag angifva de ändringar i skolplanen, Riksdagen kan finna sig befogad göra till vilkor för medlens anvisande, så kan jag icke hysa någon betänklighet vid att bifalla Kongl. Maj:ts förslag med den af Herr Dahm, i afgifven reservation, föreslagna ändring, och anhåller jag därför, att nämnde reservation måtte af Kammaren bifallas.

Grefve Ehrensvärd: I mitt förra anförande glömde jag att framhålla en betänklighet emot bifall till Kongl. Maj:ts förslag med den af Herr Dahm påyrkade förändring, som jag derföre nu vill påpeka. Herr Dahms förslag afser, att första punkten af Kongl. Maj:ts proposition skulle bifallas med en förändring i afseende å inträdesåldern, men att Riksdagen skulle godkänna de fyra efterföljande punkterna i Kongl. Maj:ts proposition otörändrade. Nu innehåller tredje punkten:

“att ordinarie lärare eller lärarinna, som fullgjort vilkoren för kompetens till lektors- eller adjunktsbefattning vid elementarläroverken, må, i likhet med hvad för adjunkter vid sistnämnda läroverk är stadgadt, ega att, efter viss tids för nit och skicklighet vitsordad tjänstgöring, åtnjuta rätt till löneförhöjning“:

och fjerde punkten säger:

“att föreståndarinna må, efter tio års lika vitsordad tjänstgöring, erhålla tillökning i lönen med 500 Rdr, och derefter, om hon fullgjort ofvannämnda kompetensvilkor, åtnjuta samma rätt till löneförhöjning, som i nästföregående moment omförmäles, dock så att lönen icke må öfverstiga 3,000 Rdr“:

Vid det förhållande, att Utskottet ansett sig böra på anförda skäl i sin helhet afstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition, har Utskottet icke ingått i pröfning af de i nämnda punkter föreslagna bestämmelser, och om derföre Kammaren skulle vilja antaga Herr Dahms förslag, torde det vara nödigt att till Utskottet återremittera dessa punkter, på det Utskottet må komma i tillfälle att deröfver

afgifva yttrande. Från den ståndpunkt, jag i frågan intager, kan ett sådant yrkande ej af mig framställas, utan för min del måste jag fortfarande yrka bifall till Utskottets hemställan om afslag å Kongl. Maj:ts proposition i sin helhet.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till det förevarande Utlåtandet och dels af Herr *Dahm*, att Kammaren, med afslag å Utskottets utlåtande, skulle bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga proposition med den förändring, att första delen deraf komme att lyda sålunda: "att på statsverkets bekostnad må inrättas fyra offentliga elementarskolor för qvinlig ungdom, belägna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping, och afsedda till en början att emottaga flickor, som uppnått tolf års ålder och innehafva det kunskapsmått, som i en väl ordnad folkskola kan inhentas, dock under vilkor att dessa kommuner förbinda sig att, så länge skolorna fortgå, på egen bekostnad anskaffa och underhålla för dem erforderliga och lämpliga lokaler med passande platser för lärjungarnes vistelse i fria luften under friständerna".

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utlåtandet och, då dervid svarades talrika ja, blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Herr *Dahm* begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren detta Utlåtande och bifaller Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga proposition med den förändring i första delen deraf, Herr *Dahm* föreslagit.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—66;

Nej—21.

Föredrogs ånyo Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets den 9 och 10 dennes bordlagda Utlåtande N:o 4, i anledning af väckt

motion om slutbetalning af Riksgälds-kontorets återstående skuld till Riksbanken för lån till 1808 och 1809 årens krigskostnader.

Grefve Hamilton, Henning: Att staten, då lyckliga omständigheter sätta den i tillfälle att betala gamla skulder, använder sina öfverskott dertill, anser jag i allmänhet vara rätt, och det är det så mycket mera då det gäller en skuld åsamkad för ett ändamål, om hvilket vi må väl vara glada att ej ha en årlig påminnelse. I afseende å den kurs, efter hvilken obligationerna, enligt Utskottets förslag, skulle inlösas, kan man deremot ha några anmärkningar att göra, såsom om det icke vore rättare att staten helt enkelt betalade det återstående skuldbeloppet. Men då likväl genom Utskottets förslag den återstående statsskulden skulle blifva liqviderad till det värde den för dagen kan anses ega, vill jag i afseende derpå ej göra någon anmärkning. Deremot önskade jag att från Utskottets förslag få utsluten den sista meningen eller orden: "samt att denna liquid må verkställas antingen med kontanta penningar eller med sistnämnda slags obligationer, beräknade efter deras försäljningskurs den dag uppgörelsen eger rum". Det sista alternativet, eller att skulden skulle få betalas med statens 4 procents-obligationer, åsyftade nemligen en åtgärd, stridande mot det beslut som Riksdagen fattat i afseende å användandet af de medel, som genom utsläppandet af dessa obligationer erhållits. Enligt det beslut Riksdagen förlidet år fattade i afseende å upptagandet af detta lån å 4 procent förekommer nemligen i 4:de punkten: "penningar, som genom försäljning af 4 procents-obligationerna inflyta, må icke användas för andra än de i första punkten omförmälda ändamål", och i första punkten bestämmes, att upplåningen skall verkställas endast i och för jernvägsbyggnader. Allt annat användande af dessa obligationer har således genom Riksdagens eget beslut blifvit förbjudet, och detta har sedermera sanktionerats af Kongungen genom den kungörelse, som utfärdades den 1 Mars 1872, och till hvilken finnes en tryckt hänvisning på hvarje obligation, på det att långgifvaren måtte vara i tillfälle att kontrollera, att ej penningarne användas på annat sätt än de enligt Riksdagens beslut skola användas. Nu kan man säga att detta kan undvikas, om, såsom en reservant mot Utskottets betänkande föreslagit, Riksgälds-kontoret betalar kontant, men Riksbanken ålägges att genast inlösa 4 procents-obligationerna i stället. Att detta blott är en volt, torde väl ej undgå någons uppmärksamhet, som närmare granskar förhållandena, och då den är obehöflig, tror jag för min del att Riksdagen gjorde klokast i att underlåta den. Om Riksbankens styrelse finner det ändamålsenligt att använda en del af bankens kapital till inköp af 4 procents-obligationer, så läser bankstyrelsen ej underlåta att göra det. Skulle styrelsen åter finna dessa obligationer ej vara för banken lämpliga att innehafva, torde ej ett antagande af det utaf reservanten framställda förslaget hindra bankstyrelsen att ånyo släppa ut dessa 4 procents-obligationer, och då hade man således ej vunnit något annat än att framkalla en misstanke, att Riksdagen försökt frångå de vilkor, som vid lånets upptagande blifvit bestämda. Jag

anhåller derfore, att Kammaren vill besluta bifall till Utskottets hemställan med uteslutande af den omnämnda strofen.

Herr Rydqvist: Då denna fråga för någon tid sedan förevar till behandling i Kammaren uttalade jag min förvåning öfver, att till grund för den motion, som afgifvits i detta ämne, ej anförts något annat skäl än att det vore önskvärdt att från statens räkenskaper utplåna en skuldpost, som förekommer under rubriken krigslån. Jag tog mig då friheten påpeka hurusom med ytterst få undantag, i några mindre länder, alla de öfriga staterna i Europa under tidernas lopp åsamkat sig högst betydliga statsskulder för krig, äfvensom att enahanda var förhållandet med åtskilliga utom-europeiska länder: att dessa staters kredit veterligen ej lidit det ringaste på att de hade hundratals millioner skuld åsamkad för krig; och att jag vid sådant förhållande ej kunde finna, hvarföre Sverige skulle kunna lida något men af att hafva en krigsskuld, uppgående till en så obetydlig summa som en och en half million, under det landet åsamkat sig skuld för jernvägsbyggnader och fyllandet af statsbrist med mer än hundra millioner. Nu har Utskottet, som adopterat detta af motionären uppgifna motiv, tillagt ett annat, nemligen att en del af Riksbankens grundfondstillgångar, som för närvarande i anseende till sin beskaffenhet icke vore städse användbar, härigenom komme att utbytas mot andra valutor, som vore för Riksbankens ändamål mera lämpliga. Detta motiv anser jag för min del godt och giltigt! Men vid det förhållande, att flere af Stats-Utskottets ledamöter i går för Kammaren gifvo tillkänna, dels att statsverkets ställning för närvarande vore så lysande, att vid detta års slut ett öferskott af sju millioner skulle vara att påräkna, dels att enligt sifferkalkyler kunde påräknas, att statsverket i 33½ år skulle ega tillgångar till fyllandet af alla tänkbara behof med undantag möjligen af krigskostnader, om olyckan skulle påkalla utgörandet af sådana, vid detta förhållande, säger jag, kan jag ej inse annat än att Riksbanken hädanefter, om ej i 33 år, så åtminstone för en mycket lång tid, bör kunna få behålla den bankovinst, som man hitintills visat sig vara så angelägen att frångå banken och använda för statens allmänna behof; denna vinst, som för år uppgår till ett högre belopp än det hvarom här är fråga. Om banken får behålla denna, hvartill måste finnas all möjlig anledning; då vi, enligt bemålde statsutskottsledamöters påstående, ej blott för närvarande utan äfven framdeles komma att simma i ett riktigt penningöfverflöd, kan jag ej finna hvarför man nu skall liqvidera denna skuld, som löper med allenast 4 procents ränta och efter 11 års tid i alla händelser blir slutbetald. Jag kan ej inse hvartill dessa transaktioner skola tjena, då banken ej för ögonblicket är i behof af dessa medel, och då enligt Stats-Utskottets åsigt statsverkets ställning är så högst brillant, att bankovinst, enligt allt hvad jag kan förstå, ej vidare skall behöfva fräntagas banken för att användas till statsutgifternas bestridande. Är det då icke, under sådana förhållanden, mera skäl att inlösa ett motsvarande belopp af Riksgäldslandens äldre 5 procents-lån för att derigenom bereda 1 procent besparing? Jag tror att det skulle kunna verka till stärkande af sta-

tens och Riksgälds-kontorets kredit om man löste in så mycket man kunde af dessa, eller 5 procents-lånen. Vid sådant förhållande skulle jag för min del, då jag ej ser den ringaste anledning hvarför man skall vidtaga en sådan åtgärd, som här är i fråga, vilja yrka afslag å betänkandet, men om jag ej vinner understöd för denna mening, vill jag derifrån afstå. Under förutsättning då att Kammarén i hufvudsak bifaller Utskottets förslag, vill jag mot detta förslag framställa två väsendtliga anmärkningar. Den ena rör lösningsgrunden. Utskottet föreslår nemligen, att gälden skall betalas efter en kurs af 96 procent, motsvarande det värde dessa obligationer nu antagas ega i förhållande till den effektiva ränta Riksgälds-kontoret erlägger å den hittills försålda delen af 1872 års fyra procents statsobligationer. För min del åter lyser jag den åsigt, som jag äfven tillförene uttalat, att alla de förbindelser staten eger böra, utan afseende på hvem som är fordringsegare, efter deras lydelse fullgöras. Här kan man visserligen säga att det är likgiltigt, om denna grundsats frånträdes, och att det är detsamma hvem som blir den förlorande parten, emedan staten skall ansvara för Riksgälds-kontorets förbindelser och svenska folket eger Riksbanken. Är detta likgiltigt i det stora hela, är det ock likgiltigt om ifrågavarande förbindelser lösas med rabatt eller enligt deras lydelse. Jag kan emellertid ej biträda ett förslag, som stöder sig på en efter min tanke alldeles oriktig princip, och vill således att dessa papper skola uppsägas af fullmäktige i Riksgälds-kontoret, att vid detta års slut med sitt nominella belopp inlösas. Min andra anmärkning rör åter frågan, om den här föreslagna likviden kan ske med 1872 års 4 procents statsobligationer. Detta förslag strider, på sätt här redan af Herr Greive Henning Hamilton angifvits, alldeles bestämdt emot Riksdagens af Kongl. Maj:t sanktionerade beslut, att 1872 års obligationer ej få till annat ändamål än för jernvägsbyggnader användas, och kan således icke, enligt mitt förmenande, godkännas.

För den händelse mitt yrkande om afslag icke vinner understöd, anhåller jag därför att Kammarén måtte fatta följande beslut, nemligen: att Riksgälds-kontorets för Riksbankens försträckningar till 1808 och 1809 årens krigskostnader den 30 September 1841 utfärdade, med 4 procents ränta förskrifna obligationer skola vid innevarande års slut till sitt, efter då verkställd amortering, återstående belopp, en million fyra hundra femtio två tusen riksdaler riksmünt, kontant inlösas efter dessa obligationers lydelse.

Friherre Stjernblad: Mot Utskottets förslag, att statsverket skulle till Riksbanken inbetala sin skuld för 1808 och 1809 årens krigskostnader, har jag ingenting att invända. Det är naturligt, att derigenom borttages ur Riksgälds-kontorets räkenskaper en post, som man skulle önska der ej måtte finnas, och äfven för banken skulle den fördelen uppstå, att den bland sina grundfundsmedel finge lättare realisabla papper än de ifrågavarande. Deremot har jag ej kunnat gilla det sätt som af Utskottet föreslagits för likvidens uppgörande. Det synes mig tydligt, att man vid denna uppgörelse bör söka i möjligaste mån ställa så, att hvarken det ena eller andra af de båda

verken vinner eller förlorar. För statsverket skulle det otvetydigt ej vara fördelaktigt att betala en skuld, som löper med 4 procents ränta, och som är fast, då statsverket för denna likvids verkställande skulle upplåna penningar och betala högre ränta, utgörande för det närvarande $4\frac{1}{2}$ procent, då 4 procents-obligationer säljas efter 89 à 90 procent. Och samma skäl i än högre grad gäller för mig att ej ingå på en likvid, hvarigenom statsverket skulle betala dessa krigslåne-obligationer till deras fulla nominella värde. Med antagande af den grundsats för likvideringssättet, som Utskottet gjort, torde dessutom ingalunda deraf följa, att det är rätt att beräkna inlösningskursen till 96 procent, emär ingen vet hurvida värdeförhållandena med dessa obligationer vid betalning tiden, 1873 års slut, äro likadana som nu och om de då icke kunna hafva ett annat värde. Utskottets kalkyl i detta hänseende är sålunda nogst obestämmd. Deremot synes det mig, att, då banken för närvarande har dessa 1809 års obligationer bokförda till pari, likvid lättast kan göras på det sättet, att banken i deras ställe får andra stats-obligationer, löpande med samma ränta, hvilka också upptagas till pari; om vi dessutom uppskjuta denna likvids verkställande till 1884 års slut, då krigslånets obligationer förfalla, så är det dessutom ej osannolikt att, såvida vi fortfarande utveckla oss såsom hittills, 1872 års 4 procents-obligationer intill den tiden kunna komma att uppgå till pari.

Hvad angår den framställda anmärkningen, att dessa obligationer ej skulle få användas till denna likvid, tror jag att densamma bör kunna förfalla, det minsta man granskar förhållandena. Vi se i Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behov, att i densamma beräknats att upplånas för statens jernvägsbyggnader 7,250,000 R:dr, och om vi dertill lägga hvad som af statsmedel skall utgå såsom lån till enskilda jernvägsbyggnader, skulle totalbeloppet, som bör af staten för detta ändamål användas, utgöra 9,250,000 R:dr. Jag vill emellertid hoppas att Stats-Utskottet skall kunna framlägga en beräkning, som visar att vi endast behöva upplåna 6 millioner, hvarigenom vi således finna en opåräknad besparing af 3,250,000 R:dr. Hvad är då enklare än att i budgeten upptaga skuld att betala till Riksbanken vid årets slut 1,452,000 R:dr och dermed öka lånesumman samt att utlemna ett mot denna summa svarande belopp i obligationer; då har man uppfyllt allan rättfärdighet både i sak och form. Jag ogillar således en föregående talares anmärkning, att detta skulle vara endast en volt, ty det är grundadt på ett verkligt sakförhållande. Hela det likvideringssätt, som Utskottet användt, är allt för obestämmdt. Man bestämmer en viss fix kurs på det ena slaget obligationer men ej å de andra, dessa obligationer äro dessutom ej med de andra kommensurabla, det ena slaget är endast att betrakta såsom rena reverser, allmänheten eger ej en enda af dem, de andra åter äro kurserande obligationer. Om banken får dessa papper al pari, tror jag att dermed banken kan anses vara fullt godtgjord. Med anledning af hvad jag sålunda yttrat får jag anhålla om afslag å Utskottets hemställan, samt att Kammaren måtte fatta följande beslut, nemligen:

att Riksdagen måtte besluta, det Riksgalds-kontorets för Riks-

bankens försträckningar till 1808 och 1809 årens krigskostnader den 30 September 1841 utfärdade, med 4 procents ränta förskrifna obligationer skola, vid innevarande års slut, till sitt, efter då verkställd amortering, återstående belopp, 1,452.000 R:dr R:mt, af Riksgäldskontoret till fulla föreskrifna beloppet inlösas, mot förbindelse för Riksbanken att vid samma tid al pari inköpa Riksgäldskontorets obligationer för 1872 års statslån till ett sammanlagt kapitalbelopp af en million fyra hundra femtiotvå tusen riksdaler riksmynt“.

Herr Wijkander: Jag tror verkligen ej att denna fråga är så synnerligen svår att reda. Alla äro ense om att återstoden af lånet för 1808 och 1809 årens krigskostnader skall inlösas. Visserligen har en föregående talare förklaradt sig för sin del förmena, att denna statsverkets skuld gerna kunde qvarstå, men han yttrade sig vilja afstå från yrkandet derpå, om han ej fick understöd för denna sin åsigt, och då något sådant hittills ej försports, torde man kunna antaga, att han kommer att låta denna sin mening falla. Saken förhåller sig så, att om dessa obligationer skola inlösas, tre sätt förefinnas, hvar på detta kan ske. Det ena alternativet är rent bifall till motionen, eller att obligationerna skulle inlösas al pari. Detta yrkades af den näst siste talaren och är naturligtvis för Banken förmånligast. Det andra alternativet är ett medelvägsförslag, hvilket antagits af Utskottets pluralitet, enligt hvilket dessa obligationer skulle inlösas efter det värde de för tillfället ega. Då uppstår den svårighet, att Riksgäldskontorets obligationer af 1808 och 1809 ej hafva någon kurs; de äro obligationer, som aldrig varit i marknaden, men fullmäktige hafva beräknat värdet af dem till 96 procent, motsvarande det värde, de skulle ega i förhållande till den effektiva ränta, Riksgäldskontoret erlägger å 1872 års statsobligationer. Utskottet har tagit fullmäktiges beräkning för god. Det tredje alternativet är det för Riksbanken ofördelaktigaste och innefattas i Friherre Stjernblads reservation, och går ut på att Riksbanken skulle jemnt mot jemnt för dessa gamla Riksgäldskontorets obligationer tillbyta sig de nya obligationerna af 1872. Således skulle å ena sidan de förra obligationerna tagas al pari och å andra sidan äfven 1872 års 4 procents-obligationer, som för närvarande gälla omkring 9 procent, också räknas al pari. Kan det nu emellertid vara af så särdeles stor betydelse, hvilket alternativ man väljer, då man kommer i håg, att både Riksgäldskontoret och Riksbanken äro statens verk, och sålunda staten aldrig kan förlora, hvilketdera verket än må skörda fördel på transaktionen. För min del ber jag få säga, att jag instämmer med Utskottet, då dess förslag, att fästa sig vid obligationernas värde den tid utbytet sker, synes mig vara det enklaste sättet att lösa frågan, men jag anser det för öfrigt vara ganska likgiltigt, hvilket belut Riksdagen än fattar. Grefve Henning Hamilton gjorde en anmärkning, hvars riktighet jag ej vill bestrida, eller att dessa 1872 års obligationer voro afsedda endast för statens jernvägsbyggnader, men jag hemställer till Kammaren, om ej ett så strängt vidhållande af detta är att allt för mycket fästa sig vid ord. Om Riksbanken får papper, som hafva en så fullt säljbar natur, som dessa obligationer, så är det i sjelfva verket utan

all betydelse, huru man i detta fall går till väga, ty får den kontant, kan den genast köpa obligationer, och får den obligationer, kan den när som helst förvandla dem i penningar. Jag skulle för min del ej hafva något emot att dem sista strofen uteslötes, men har deremot endast att invända, att då Andra Kammaren bifallit betänkandet, sådant skulle komma att föranleda en gemensam votering. Och anser jag mig dertfore höra yrka bifall till Utskottets hemställan oförändrad.

Herr Wallenberg: Jag finner med mycken tillfredsställelse, att icke någon af Utskottets ledamöter motsatt sig framställningens syfte; det är endast i afseende å sättet för detta syftemåls uppnående, som någon meningsskiljaktighet uppkommit. För min del anser jag, att nästan hvilket sätt som helst, som leder till ändamålet, kunde vara antagligt, särdeles då här både långgifvaren och låntagaren äro Riksdagens verk; men jag måste bekänna, att jag i allmänhet har mycket emot allt som stöter på utbyte af skuldsedlar, och tycker mycket bättre om en verklig likvid af skulder, och då i detta särskilda fall bankofullmäktige icke äro förhindrade att köpa Riksgäldskontorets obligationer, kan ju precis samma resultat ernås vid kommande års bokslut, och de, som här yrka på rent byte af obligationer, kunna således få samma siffra i begge verkens bokslut, som i fall deras framställning vunnit bifall. Mest föredrager jag det i Herr J. Rundbäcks reservation framställda förslag; men med fästadt afseende på det förhållande, som den siste talaren antydde, att Andra Kammaren redan i saken fattat sitt beslut, tillstyrker jag, att Kammaren behagade bifalla Utskottets betänkande, dock med uteslutande af de tre sista raderna i detsamma.

Friherre af Ugglas: Jag skall icke länge upptaga tiden, då icke sjelfva frågan tyckes möta något hinder, utan det endast är om sättet, som meningarne äro delade. För min del får jag uppriktigt bekänna, att jag helst skulle sett, om man helt enkelt föreslagit, att obligationerna skulle kontant och al pari betalas. Fullmäktige i Riksgäldskontoret hafva visserligen föreslagit 96 procent, men de hafva naturligtvis ansett sig böra betrakta frågan endast från Riksgäldskontorets synpunkt; i min egenskap af representant och då både Riksgäldskontoret och Riksbanken äro statens verk, skulle jag, som sagdt, icke motsatt mig en inlösning al pari. Då emellertid detta kan vara skäligen likgiltigt — ty, när båda verken tillhöra staten, kan, hvilketdera sättet väljes, någon förlust för statsverket i sin helhet ej uppstå — och då Andra Kammaren redan bifallit fullmäktiges, af Utskottet accepterade förslag, vill jag ej vidhålla min enskilda åsigt, utan biträder Utskottets hemställan, men, lika med Grefve Hamilton, anser jag, att de tre sista raderna i sjelfva klämman böra uteslutas. Låt vara att, såsom Friherre Stjernblad erinrat, detta i sak ej betyder något, enär, man må gifva några bestämmelser eller icke, förhållandena dock i verkligheten komma att gestalta sig på samma sätt; men det är dock i afseende å 1872 års obligationer uttryckligen föreskrifvet, att de dertfore inflytande medel icke få användas till andra

ändamål än till jernvägsbyggnader samt till betäckande af 1867 och 1869 årens lån, och då är det väl icke rätt att nu bestämdt stadga, att de skola användas till betalande af 1808 och 1809 årens krigskostnader. Jag tror, att det icke ligger så liten vikt vid att hålla sig strängt till de föreskrifter, som en gång äro gifna, och jag anser mig därför böra instämma i Grefve Hamiltons yrkande.

Herr Ekman, Johan Jakob: Jag nekar icke, att jag delar den åsigt, som blifvit uttalad, att den lämpligaste åtgärden i denna fråga vore att afslå hela betänkandet. De ändamål, som enligt både Utskottets och de särskilda reservanternes förslag skulle komma att vinnas, vore, dels att minnet af 1808 och 1809 årens krigslån utplånades, dels att åt banken bereddades en tillgång i obligationer, som vid kritiska tillfällen kunde vara lättare att realisera, än de för nämnda lån utgifna. Huruvida detta skall kunna ernås på vare sig det af Utskottet eller det af de flesta bland reservanterne föreslagna sätt, vill jag lemna derhän. Jag kan icke förstå, att minnet af ett lån utplånas derigenom, att man tager ett nytt, med sednare förfallotid; jag skulle tro, att minnet derigenom kvarstår så mycket längre. Dessa obligationer äro åtminstone en gång omskrifna, eller år 1841, och vill man utplåna minnet af lånet, så kan det ske på det sätt, att bankofullmaktige i sina uppgifter om bankens ställning utsluta orden "för lån till 1808—1809 årens krigskostnader". Icke heller vinnes det andra ändamålet, att bereda åt banken en tillgång på obligationer, som vore mera realisabla; ty det är gifvet, att antingen obligationerna äro daterade år 1841 eller 1873, kommer samma anledning, som gör att banken *behöfrer* realisera dem, att verka till, att det blir svårt att *kunna* realisera dem.

Jag skulle då heidre vilja instämma i Herr J. Rundbäcks reservation, att dessa obligationer må *kontant* betalas; men då detta skulle föranleda en skuldsättning för Riksgälds-kontoret, kan jag ej heller biträda detta förslag. Om jag emellertid nu, sedan jag uttalat de åsikter jag hyser i saken, likväl anhåller att få tillstyrka bifall till Utskottets betänkande; sker det på den grund, att Andra Kammaren redan antagit detsamma, och jag finner frågan vara af den ringa betydighet — ja den är icke af större vikt, än om jag stoppar plånboken uti högra eller venstra fickan — att jag gerna ville förekomma en gemensam votering i densamma.

Jag begagnar detta tillfälle att för Kammaren tillkännagifva, att jag, ehuru ledamot i det Sammansatta Stats- och Banko-Utskottet, icke deltagit i behandlingen af detta ärende och ej heller kunnat i betänkandet lata anmärka detta förhållande.

Herr Dufwa: Det tyckes, som meningarne i allmänhet vore temligen odelade, att den skuld, som staten har på grund af nu ifrågasvarande obligationer, borde betalas, då sådant kan ske. För min del anhåller jag att i denna mening få instämma; men då det vill synas af de hittills uttalade åsikterna, att det är långt ifrån säkert, att ett mera odeladt bifall kommer att inom Kammaren lemnas åt hvad Utskottet i betänkandet föreslagit, och den anmärkning, som är gjord

emot de tre sista raderna i Utskottets hemställan, enligt min åsigt, visst icke saknar grund, anser jag mig böra upptaga en annan del af frågan, som redan är vidrörd af föregående talare, eller huruvida det är rätt att vid inlösen af dessa obligationer göra detta med 4 procents nedsättning af det förskrifna kapitalet. Det är en sak, väl bekant, att man alltför ofta sökt lägga Riksbanken till last att den skulle gjort bankrutt flera gånger, ehuru i sjelfva verket städse det rätta förhållandet varit, att det är statsverket som gjort bankrutterna, men att Riksbanken fått låna sin firma för desamma. Den sista af dessa bankrutter var just den liqvid, då allt hvad staten lånat från banken till följd af de olyckliga förhållandena under och efter år 1809 liqviderades just med den summa, för hvilken dessa obligationer utfärdades. Det var allt hvad banken den gången fick och detta var den bankrutt, som då gjordes. Det vore då kanske under det öfverflöd, som nu synes rådande, mindre lämpligt, att svenska staten ännu en gång knappar af hvad den åtog sig att betala, men detta skulle ske om man nu i sista stund prutar af 4 procent af det ännu obetalda återstående beloppet. Jag hemställer, om icke med afseende å nu anförda förhållanden, och då dessa obligationer städse varit bokförda till sitt hela belopp bland Riksbankens tillgångar, det är rätt, att hvad Riksbanken enligt desamma skulle en gång återfå, nu också till fullo betalas. Detta öfverensstämmer med Herr J. Rundbäcks i Utskottet afgifna reservation, på hvilken icke någon talare begärt proposition; men såvidt jag fattat, är det samma beslut, som Herr Rydqvist här föreslagit, och jag hemställer, om det icke vore rättast att bifalla detsamma.

Herr Rydqvist: Då jag förra gången hade ordet, ansåg jag rättast vara att yrka afslag på Utskottets betänkande, men förklarade tillika, att jag icke skulle begära proposition derpå, om ej någon af Kammarens öfriga ledamöter instämde i detta mitt påyrkande. Då nu detta förhållande icke inträffat, får jag härmed gifva tillkänna, att jag afstår från nämnda yrkande och anhåller i stället om proposition på bifall till det af mig sedermera framställda förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen: 1:o att det förevarande utlåtandet måtte bifallas; 2:o af Grefve *Hamilton*, att Kammaren skulle bifalla utlåtandet med uteslutande af den sista meningens, så lydande: "samt att denna liqvid må verkställas antingen med kontanta penningar eller med sistnämnda slags obligationer, beräknade efter deras försäljningskurs den dag uppgörelse eger rum"; 3:o af Herr *Rydqvist*, att Kammaren för sin del måtte besluta: "att Riksgälds-kontorets för Riksbankens försträckningar till 1808 och 1809 års krigskostnader den 30 September 1841 utfärdade, med 4 procents ränta förskrifna obligationer skola vid innevarande års slut till sitt, efter då verkställd amortering, återstående belopp, 1,452,000 R:dr Rmt, kontant inlösas efter dessa obligationers lydelse"; samt 4:o af Friherre *Stjernblad*, att Kammaren skulle fatta ett så lydande beslut: "att Riksdagen må besluta, det Riksgälds-

kontorets för Riksbankens försträckningar till 1808 och 1809 årens krigskostnader den 30 September 1841 utfärdade, med 4 procents ränta förskrifna obligationer skola, vid innevarande års slut, till sitt, efter då verkställd amortering, återstående belopp, 1,452,000 R:dr R:mt, af Riksgälds-kontoret till fulla föreskrifna beloppet inlösas, mot förbindelse för Riksbanken att vid samma tid al pari inköpa Riksgäldskontorets obligationer för 1872 års statslån till ett sammanlagdt kapitalbelopp af en million fyra hundra femtiotvå tusen riksdaler riksmünt“.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, sedermera proposition på bifall till detsamma, med uteslutande af den sista meningen, hvilken proposition på samma sätt besvarades, vidare proposition på antagande af Herr Rydqvists förslag, då svaren utföllö med många ja, blandade med nej, och slutligen proposition på bifall till Friherre Stjernblads förslag, hvartill svarades många nej, blandade med ja; hvaruppå, och efter det proposition på antagande af Herr Rydqvist förslag förnyats samt med många ja, blandade med nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo Sammansatta Stats- och Bevillnings-Utskottets den 10 och 12 dennes bordlagda betänkande N:o 5, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga propositioner dels om införande af bevillningstaxering i Westerbottens och Norrbottens läns lappmarker och dels med förslag till förordning angående skattläggningsmetod för samma lappmarker.

Härvid anmälde sig och yttrade:

Herr Bergman: Då afgörandet af de i 2:dra och 3:dje punkterna gjorda framställningar, enligt min åsigt, inverka på bedömandet af den första punkten, får jag hemställa, att 2:dra och 3:dje punkterna måtte föredragas först och derefter den 1:sta punkten.

Sedan Kammaren, uppå gjord proposition, härtill lemnat bifall, föredrogs:

2:dra punkten.

§§ 1 och 2.

Biföllos.

§ 3.

Herr Rydqvist: Utskottet måste hafva haft mycket brådtom, då det beslutit detta utlåtande. I denna paragrafs säges: "När räntan,

sålunda beräknad, uppgår till 640 öre riksmünt, åsättes ett helt mantal och, när räntan blifver högre eller lägre, i förhållande derefter större eller mindre mantal". Sedan kommer 4 §, som lyder: "Räntan skall utgå med 6 riksdaler 40 öre riksmünt för helt mantal och i förhållande derefter för större eller mindre mantal, dock endast så länge och i den mån grundränta kommer att af jord i allmänhet utgöras". Efter mitt förmenande är sista momentet af 3 § alldeles öfverflödigt, ty samma stadgande innehålles i 4 §, och jag kan icke finna hvarföre man skall säga samma sak två gånger. Hyser Kam-maren emellertid en annan mening, har jag ingenting emot att bifalla paragrafen sådan den nu är.

Öfverläggningen förklarades slutad och paragrafen bifölls.

§§ 4, 5 och 6 samt Ingressen.

Biföllos.

3:dje punkten.

Bifölls.

1:sta punkten.

Herr Bergman: Vid förlidet års riksdag väcktes inom Andra Kam-maren förslag om införande af bevillningstaxering i Westerbottens och Norrbottens läns lappmarker, åsyftande att bereda tillfälle att i lappmarkerna kunna tillämpa kommunalförfattningarne och att i öf-rigt ställa lappmarkens innevärdare i statsrättsligt hänseende lika med rikets öfriga innebyggare. Öfver detta förslag yttrade jag mig då, ej blott om det hinder, som lappmarksprivilegierna ansågos lägga för införande af bevillning å jordbruket, utan äfven derom, att kom-munalförfattningarne kunna tillämpas, utan att pålägga en sådan skatt. Sedan Riksdagen nu antagit det af Kongl. Maj:t vid detta möte framställda förslag till skattläggningsmetod för Westerbottens och Norrbottens läns lappmarker, med den ändring, att grundräntan å ett mantal blifvit nedsatt, så uppkommer härigenom ett förhållande, som, vid bedömande af frågan om införande af bevillning, äfven bör tagas i betraktande. Grundräntan å ett mantal utgör något mindre än 60 R:dr i de intill lappmarken gränsande socknar. I det yttrande, som Kongl. Kammar-kollegium afgifvit öfver förslag till skattläg-gningsmetod för lappmarkerna, har räntan för ett mantal blifvit före-slagen till 32 R:dr. I det till innevarande Riksdag afgifna förslag har Kongl. Maj:t föreslagit grundräntan till 10 R:dr eller samma be-lopp, hvartil den hitintills, dock endast provisionellt, utgått. Genom den nu antagna skattläggningsmetoden har grundräntan blifvit bestämd till 6 R:dr 40 öre och således till 3 R:dr 60 öre lägre än Kongl. Maj:t föreslagit, eller ungefär en femtedel af hvad Kammar-kollegium och två tredjedelar af hvad Kongl. Maj:t föreslagit.

Om bevillning, såsom nu föreslaget är, kommer att åsättas jord-

bruket i lappmarken, så -- enär denna, enligt 2:dra artikeln Bevillningsstadgan, utgår med 3 öre för hvarje fulla 100 R:dr af taxeringsvärdet, samt hemmanen i Norrbottens lappmarker i taxeringsvärde kunna uppskattas från 6,000 till 12,000 R:dr mantalet, blifver denna bevillning 1 R:dr 80 öre å 3 R:dr 60 öre för ett mantal och uppgår således icke till högre belopp än den minskning, som erhålles å grundräntan.

Under sådant förhållande verkar den nu föreslagna bevillningen icke någon förhöjning af de allmänna utskylderna för jordbruket, åtminstone icke hvad Norrbottens lappmarker beträffar, och då någon klagan hitintills icke försports öfver för höga kronoutskylder, så vill jag icke vidare uppträda emot införande af bevillning, helst ett sådant yrkande icke synes hafva någon utsigt att vinna understöd inom Kammaren, sedan Bevillnings-Utskottet enhälligt tillstyrkt Kongl. Maj:ts nådiga proposition. Som jag dock fortfarande anser, att kommunalförfattningarne kunna tillämpas inom lappmarkerna utan att ålägga jordbruket utgörande af bevillning till Kronan, så kan jag icke tillstyrka bifall, utan inskränker mig till att för närvarande icke framställa något yrkande i frågan.

Friherre af Ugglas: Jag anhåller endast att, då icke något yrkande blifvit framställt, få yrka bifall till Utskottets förslag och har ingen anledning att ingå i bemötande af den siste talarens anförande, då han på det hela medgifvit riktigheten af Utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten biföll.

Föredrogos i ett sammanhang såväl Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 14, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af förslag till förordning om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket, dels väckt motion angående bestämmelser i afseende å nämnda beskattning, som ock Sammansatta Bevillnings- och Lag-Utskottets betänkande N:o 1, angående vissa delar af Kongl. Maj:ts proposition om antagande af ett förslag till förordning om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket.

Friherre af Ugglas begärde ordet och yttrade: Detta förslag angående beskattning af hvitbetssockertillverkningen har behandlats af två Utskott, dels Bevillnings-Utskottet i afseende på bevillningsfrågan, och dels Sammansatt Bevillnings- och Lag-Utskott i fråga om straffbestämmelserna. Dessa båda Utskotts arbeten komma slutligen att sammanföras under en författning med fortgående paragrafföljd. Vid sådant förhållande tror jag, att man utan afseende på utskottsbetänkandena bör föredraga sjelfva författningsförslaget i paragrafföljd och vågar således hemställa, att till en början punkterna 1, 2 och 3 af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 14 måtte företages; att derefter författningsförslaget måtte

mätte föredragas i paragrafföljd; sedermera 4:de punkten i betänkandet N:o 14 och i sammanhang dermed den å sid. 6 i betänkandet N:o 1 förekommande hemställan, samt slutligen 5:te punkten i betänkandet N:o 14.

Sedan Kammaren, uppå gjord proposition, till denna hemställan lemnat bifall, föredrogos, hvar efter annan:

1:sta och 2:dra punkterna i betänkandet N:o 14.

Biföllos.

3:dje punkten i samma betänkande.

Lades till handlingarne

Förordningsförslaget.

§ 1.

Biföllos.

§ 2.

Herr Bennich: Jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att här är fråga om den grund, efter hvilken den af Riksdagen tillförene beslutade afgiften skall komma att utgå. Enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle en centner råa, ej torkade, hvitbetor antagas lemna ett utbyte af $7\frac{1}{2}$ skålpund, och en centner torkade hvitbetor ett utbyte af $37\frac{1}{2}$ skålpund råsocker. Utskottet har nedsatt denna beräkning till $6\frac{1}{2}$ skålpund för råa och till $31\frac{1}{2}$ för torkade betor. Denna betydliga nedsättning har jag ej kunnat godkänna och har jag därför deltagit i den reservation deremot, som afgifvits af Friherre Fock.

Under den ärendenas snabba gång, som sista tiden egt rum, är knapt att förvänta, att Riksdagens ledamöter mera allmänt varit i tillfälle att taga kännedom om betänkandet, och det må då förlåtas mig, att jag fäster uppmärksamheten på hvad reservationen innehåller. Friherre Fock yttrar: "I Riksdagens underdåniga skrifvelse den 11 Maj 1869 yttras, att Riksdagen funnit sig böra bereda denna svävande beskattningsfråga en snar lösning, på det å ena sidan mätte tillgodoses statsverkets rätt att ej beröfvas en af sina förnämsta inkomstkällor och å andra sidan hvitbetskulturen och hvitbetssocker-tillverkingen mätte för framtiden betryggas mot ovissa och möjligen våldsamma beskattningsåtgärder". Med hänvisning till dessa Riksdagens ord går reservanten vidare att påvisa, att den siffra som af Utskottet är föreslagen icke är en sanning, att vid de få fabriker, vi hafva i verksamhet, resultatet redan under första året ådagalagt ett högre rendement än Utskottet beräknat, och att enligt den erfarenhet man vunnit i Tyskland, der i många år samma beskattningsmetod, som

här är föreslagen, följts, rendementet antages utgöra ända till 8½ procent, men i verkligheten uppgått till nio. Att då nedsätta de af Kongl. Maj:t. på grund af en särskild kommissions utredning, föreslagna 7½ procent till 6½, är icke att tillgodose statsverkets rätt och gifva sanning åt Riksdagens förut fattade beslut. icke heller att bereda industrien den trygghet, som åt den bör beredas och hvaraf den är i behof; ty det är klart, att om det visar sig att verkliga rendementet är betydligt högre än det af Utskottet antagna, så kommer icke rättskänslan i landet att länge kunna nedtystas af hvitbetssockerindustriens målsmän, utan det blir då snart ett yrkande, som icke kan motstås, om att ändra grunden för beskattningen. Således, om man skulle antaga Utskottets förslag, medför detta å ena sidan den olägenhet, att statsverket icke får hvad det bör få, och å den andra att industrien icke får fortgå i den lugna utveckling, som den behöfver. Följden af en modifierad sanning blifver alltid den, att modifikationen icke kan lidas, utan att ständiga yrkanden på förändring framställas. Efter min öfvertygelse var Kongl. Maj:ts förslag om 7½ procents sockerutbyte af råa betor fullt öfverensstämmande med rättvisa och billighet, men för att meningarne icke skulle blifva alltför splittrade och för att icke någon skulle kunna med fog klaga öfver att en oskäligen skatt uttogos. förenade jag mig med den mening, som ville nedsätta utbytessiffran för råa betor till 7 procent i stället för 7½ och för torkade betor till 35 i stället för 37½ procent. Att gå längre förbjuder mig öfvertygelsen om statens rätt och sanningens anspråk liksom afven öfvertygelsen om hvad som länder industrien till verkligt gagn. Jag tillåter mig således vördsamt hemställa, att den förändring måtte vidtagas i den nu föredragna paragrafen, att orden: "sex och ett ijerdedels skålpund" utbytas mot "sju skålpund" och "trettioett och ett ijerdedels skålpund" mot "trettiofem skålpund".

Herr Berlin: Äfven jag finner Utskottets förslag att nedsätta accisen på råsockret med en sjettedel — ty sådan är tydligen följden af nedsättning af utbytet — vara så betänkligt, att jag icke kan dertill lemna mitt bifall. Under de många år, man i tal och skrift sökte bevisa att hvitbetsodling i stort borde här införas, såsom medförande stora fördelar för jordbruket, hörde och läste vi ständigt, hurusom hvitbetor odlade i vårt land innehålla lika mycket, ja stundom mera socker än när de odlades i andra länder. Samma faktum anfördes afven vid riksdagen, då frågan sista gången der förevar, och man hyste så stora förhoppningar om hvitbetsodlingens fördelar, att man icke ens fäste något afseende på den ifrågasatta möjligheten att på tunnlandet producera så stort quantum betor, att afkastningen blefve tillräckligt lönande. Nu har Utskottet, såsom det synes, till en del på grund af att erfarenheten icke skulle hafva bekräftat alla dessa förhoppningar, föreslagit en nedsättning i den af Kongl. Maj:t framställda beräkning af sockerutbytet. Men denna erfarenhet tror jag icke finnes för handen; tvärtom hafva de mångfaldiga analyser af sockerbetor, som under sednare åren verkstälts, ådagalagt, att, när betorna odlas på behörigt sätt och på behörig jord, de innehålla tio till tolf procent. Det har endast undantagsvis och när de odlas på otjenlig humus- och

saltrik jord, inträffat att sockerhalten gått ned till sju och sex procent. Utskottet har vidare velat styrka den föreslagna förändringen med påståendet att man ännu icke eger "någon tillförlitlig erfarenhet rörande det utbyte, som af svenska betor i medeltal för en längre period verkligen kan erhållas, helst den absoluta sockerhalten icke derä är någon säker mätare". Men om det socker, som i hvitbetan produceras, när hon växer på svensk jord, är samma slags socker som finnes i betan när hon växer på fransk eller tysk, så är det fabrikantens fel om han icke kan få ut lika mycket socker som de utländska fabrikanterna. Det säges vidare, "att erfarenheten från andra länder visat, hvad äfven landtbrukets naturvetenskapliga grunder gifva vid handen, att en flerårig, dyrbar odling är nödvändig för att bringa åkerjorden i det skick, att hon kan gifva betor, som på en gång äro sockerrika och befriade från andra främmande salter samt derigenom fullt lämpliga för sockertillverkning, hvilket är af synnerlig vigt då råvarubeskattning eger rum." Det är nog sannt att närvaron af en större mängd salter försvårar utdragandet af sockret, men erfarenheten konstaterar också, att i samma mån sockerhalten tilltager, minskas salthalten, och att sålunda en sockerhalt af tio till tolf procent utesluter närvaron af ett så stort quantum salter, att de kunna lägga egentligt hinder i vägen för sockerfabrikationen. Utskottet talar vidare om, att erfarenheten gifver vid handen, att utbyttet vid de svenska fabriken växlat mellan sex och sju procent. Det är möjligt att en sådan erfarenhet förvärfvats vid vissa fabriker; men om så är förhållandet, härrör det antingen derifrån, att underhaltiga betor, som aldrig bort bearbetas, blifvit begagnade för tillverkningen — och detta vet jag hafva varit fallet vid en fabrik — eller också derifrån, att apparaterna varit mindre goda eller att arbetet utförts på ett otillfredsställande sätt; men i alla dessa fall är det låga utbyttet fabrikantens eget fel, hvarför han ock får böta, när han betalar skatten för högre belopp än han förmått utdraga. En fabrikant har dessutom lätt att bestämma sockerhalten af de betor han köper. Detta kan ske genom en undersökning på en halftimme. I den redogörelse som jag här har från fabriken vid Arlöf uppgifves sockerhalten på de betor, som under kampagnen blifvit bearbetade, och den understiger blott en enda gång tio procent, men endast med en half. Vanligen har den varit elfva, flera gånger tolf; en gång har den uppgått till 12½ procent. Om fabrikanterna icke köper andra betor än dem, som kunna lemna ett lönande utbyte, skall han, med de fullständiga apparater som nu finnas och med den lätthet hvarmed dugliga fabriksmästare kunna anskaffas, med all säkerhet vinna ett utbyte, som till och med är större, än hvad Utskottet antagit. Såsom den föregående talaren anfört, får man numera i Preussen 8,89 procent per medium; men man antager att icke någon fabrikation bör komma ifråga, så vida man icke får åtta procent brunt socker af den råa hvitbetan. Jag ber vidare få erinra, att äfven om så vore fallet, att odlingen af betorna behöfde någon tid för att de skulle uppdrifvas till större sockerhalt, och om fabrikanterna behöfde tid för att uppöfva arbetarne, så har genom Riksdagens föregående beslut tillräckligt rådrum blifvit såväl producenten som fa-

brikanten beredt dels genom de tre första friären, och dels derigenom, att skatten sedermera fått stiga endast småningom. Genom antagande af den nu föreslagna rendementssiffran nedsättes i sjelfva verket den redan vid en föregående riksdag beslutade skatten med en sjettedel, och den sockerförbrukande allmänheten får allt framgent betala en än mera förhöjd premie åt sockerfabrikanten; men derigenom skall hvarken jordbrukaren uppmuntras att odla betor af hög sockerhalt, icke heller fabrikantens bemödanden befordras att åstadkomma en rikare tillverkning. Härtill kommer att den fasthet i beskattningsgrunden, som fabrikanten väl behöfver vid inrättandet af en så dyr fabrik som de ifrågavarande, icke beredes genom antagandet af Utskottets förslag, emedan denna rendementssiffra ovilkorligen måste innan kort förhöjas. För min del anser jag Kongl. Maj:ts beräkning vara fullt rättvis och ingalunda för hög; men för att icke splittra meningarne, anhåller jag att få sluta mig till den föregående talarens yrkande.

Grefve Sparre, Gustaf: I det inom Tyskland antagna system för beskattning af hvitbetssockertillverkningen äro tvänne faktorer, hvilka bestämma skattens belopp. Den ena är förhållandet till tullen å råsocker och den andra bestämmandet af rendementet. Kongl. Maj:t har likasom komiterade förslagit, att en centner råa betor skall antagas lemna ett utbyte af $7\frac{1}{2}$ skålpund råsocker. Utskottet, som sökt göra sig reda för det verkliga utbyte, som erhålles vid de svenska och utländska fabrikerna, har ej ansett sig kunna tillstyrka denna siffra. I Tyskland beräknas rendementet till $8\frac{1}{2}$ procent och ibland har man erhållit ända till nio procent, då man i Frankrike icke beräknar högre utbyte än fem. högst sex procent och i Belgien sex. Härtill kommer att de uppgifter vi erhållit från de svenska fabrikerna icke bekräfta, att den höga siffra Kongl. Maj:t föreslagit är den riktiga, då endast en fabrik uppnått den, andra fabriker erhållit 7 procent och andra åter erhållit vida lägre. Det är visserligen sannt, att då man inför beskattning på betor, alla krafter komma att vända sig till att producera så sockerrika betor som möjligt, men under de första åren af en hvitbetsodling kan man, till följd af de salter som finnas i jorden och hvilka betan upptager, endast ofullständigt utdraga det socker som finnes i betan och således icke erhålla samma procent socker af densamma som när hvitbetskulturen blifvit äldre. Exemplet från utlandet gifver också vid handen, att när beskattning först har införts, så har ej blott skatten blifvit bestämd låg i förhållande till tullen å råsocker, utan äfven rendementet beräknats lågt. När skatten infördes i Preussen 1840 bestod den endast i en registreringsafgift, och rendementet beräknades till fem procent. Fyra år derefter höjdes rendementet till $6\frac{1}{2}$ procent, hvilken beräkning qvarstod till 1853, då rendementet sattes till åtta procent, hvilken siffra bibehölls till 1869. Rendementet höjdes då till $8\frac{1}{2}$. Från Belgien kan man hemta samma erfarenhet. Der beräknas skatten efter den utpressade eller urlakade saftens mängd och verkliga vikt. Der bestämdes att hvarje hectolitre saft af 1 densimetergrads täthet skulle lemna 1.300 gram råsocker, hvilken rendementssiffra sedermera höjdes till hvad den nu

är eller 1,500 gram per hectolitre och densimetergrad. I Frankrike ärven sattes skatten först låg och höjdes sedermera, och rendementet beräknades der ursprungligen till tusen gram, men har sedan höjts till 1,425.

När Utskottet sålunda sett huru man gått tillväga i utlandet, nemligen att ett lägre skattebelopp blifvit bestämdt till en början och att rendementet först beräknats lågt och sedan höjts i mån af fabrikationens framsteg, så har Utskottet ansett, att här borde på samma sätt förfaras. Ett ytterligare skäl härtill är, att 1869 års Riksdag icke beslöt att skatten skulle utgå efter de afverkade betornas vikt utan beräknas enligt den belgiska metoden efter den utpressade betsaftens mängd och täthet. Riksdagen bestämde då äfven samma rendement som i Belgien, eller 1,500 gram råsocker per hectolitre och densimetergrad. Hvad dessa 1,500 gram kunna anses utgöra, om man vill beräkna utbytet efter betornas vikt, vet jag ej, men jag vet att fabrikanten i Belgien beräknar 6 procents rendement af betorna, och äfven att, vid erläggande af skatten i förskott, utbytet beräknas till 6 procent af den vikt betor man under månaden ämnar afverka. Såväl metod för beskattningen som ock rendementet äro sålunda af Riksdagen 1869 beslutade. Om skäl finnas att för de första åren skatten skall utgå antaga en annan beskattningsmetod, förete sig dock inga skäl för att nu höja den rendementssiffran man då antog. I den mån fabrikationen framgår, kommer kontrollen att gifva vid handen, hvilket utbyte fabrikerna ha erhållit, och det blir sedan mycket lättare än nu att, på grund af den visshet man vunnit, bestämma hvilket rendement man i framtiden bör beräkna. Till en början tror jag att det är allt skäl att ej bestämma det högre än hvad Utskottet föreslagit och anhåller derföre om bifall till Utskottets förslag.

Friherre af Ugglas: Den, som i en handtering som denna hvarken eger teoretisk eller praktisk kunskap, befinner sig i en svår ställning då han skall bestämma sig i denna punkt, hvilken afhandlar sjelfva beskattningsgrunden. Å ena sidan hafva framstående män förklarat, att sockerhalten kan beräknas betydligt högre än hvad Utskottet föreslagit, nemligen till 9, 10, ja ända till 12 procent, och det kan icke falla mig in att vilja bestrida riktigheten af de analyser, som ligga till grund för denna erfarenhet, men å andra sidan förklara de praktiske männen att detta resultat icke vinnes vid fabrikerna här i landet. Jag ber att få anmärka, att om man äfven icke bör fästa alltför mycket afseende vid hvad fabrikanterne sjelfva säga, så torde man väl få tillerkänna vitsord åt faktiska förhållanden, och enligt hvad för mig uppgifvits har vid de svenska fabrikerna rendementet varierat emellan 5 och 7½ procent. Den sista siffran har endast vunnits vid en fabrik, den äldsta. För öfrigt har sockerhalten vid de nyanlagda fabrikerna varierat mellan 5½ procent och 7 procent. Med sådana fakta för ögonen har jag anslutit mig till Utskottets förslag. Jag har gjort det derför, att vid införande af en ny beskattning handlar man rättast i att gå mildt tillväga och icke genast taga ut det steg, som vetenskapen möjligen visar vara det fullt riktiga. Den näst siste talaren har här förklarat, att han icke vill bestrida,

att sockerhalten vid åtskilliga fabriker varit lägre än sju procent, men ansett att detta varit föranledt deraf, att fabrikanterne inköpt olämpliga betor och att fabrikationen icke varit så väl ordnad som man hade rätt att fordra. Han har sagt, att fabrikanten icke bör köpa annat än goda betor, annars får fabrikanten skylla sig sjelf. Detta är nog riktigt in abstracto, men jag tror deremot icke att det är fullt rätt att så behandla en ny näring. I ett land, der odlingen af betor är ny, finnes icke endast goda betor, och vill fabrikanten icke nedlägga fabriken, så måste han taga emot betor äfven af sämre beskaffenhet. Det dröjer länge innan jorden blir beredd för hvitbetsodling. Den innehåller salter och främmande ämnen, hvilka först efter flera års kultur aflägsnas. På samma sätt är det svårt för fabrikanten att från första början åstadkomma den bästa fabrikation, innan arbetarne blifva invanda, innan man genom egen erfarenhet lyckats öfvertyga sig om den bästa arbetsmetoden, o. s. v.

Här har yttrats, att detta förslag skulle för hvitbetskulturen åstadkomma en osäkerhet i beskattningen. Man skulle framdeles möjligen anse sig kunna höja den, och fasthet i beskattningen vore framför allt nödvändig för fabrikanten. Jag skulle gifva den aktade talare, som yttrade detta, rätt, såvida vi icke nyss beslutat att i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes tillse, huruvida icke en helt annan beskattningsgrund, en produktionsbeskattning af hvitbetssockertillverkningen, kan låta sig tillvägbringas. För min del är jag öfvertygad om att en sådan beskattning är den enda rätta, om den låter genomföra sig utan alltför stora kostnader, och antages den metoden, blifver faran af att nu under mellantiden sätta skatten något låg ännu mindre. Jag tror således, att man i strid mellan dessa uppgifter, vetenskapsmännens och de praktiska männens, handlar rättast i att gå någorlunda lent tillväga vid beskattning af en ny näring och på grund af en sådan åsigt anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr Berlin: En talare, som yttrade sig näst före den siste, anförde såsom stöd för Utskottets förfaringssätt hvad som skett i andra länder, der man börjat med att beräkna ett lågt rendement och sedermera ökat detsamma; men dervid torde böra ihågkommas huru olika förhållandena voro i dessa länder, när skatten der först infördes, med de nuvarande förhållandena här i landet. I Tyskland och Frankrike hade hvitbetssockerproduktionen fortgått i decennier utan att någon accis erlades, och följden var att sockerutbytet, på grund af dåliga arbetsmetoder och dåliga apparater, utgjorde blott 3, 4 à 5 procent och fabrikanten var dermed tillfreds. När man nu fann sig föranlåten att lägga en skatt på sockertillverkningen, och dervid ansåg sig böra gå försigtigt tillväga, började man med det lägsta belopp, som kunde antagas representera utbytet, och det var ej för lågt med de högst ofullständiga apparater, som då användes; men man bestämde tillika att skatten skulle ökas i en viss progression; man beräknade, hvilket sedan äfven inträffade, att i samma mån som skatten steg, skulle äfven fabrikanten tvingas att söka större utbyte genom fabrikationens fullkomnande. Så har det nu kunnat

gå upp ända till 8 procent. När deremot hvitbetssockerfabrikationen började här i landet, hade man redan från början tillgång till apparater af bästa slag, och kunniga arbetare stodo att erhålla; förhållandet var således ett helt annat än i Tyskland och Frankrike, när början der gjordes med att beskatta ifrågavarande tillverkning. Med afseende å hvad den siste talaren nämnde om de faktiska förhållandena här i Sverige, har jag ingen anledning att bestrida hans uppgifter, men ber att få erinra om mitt förra yttrande, deruti jag påminde om, att, redan 1869 års Riksdag tog hänsyn dertill, när den först lemnade tre friår, och sedan under vissa år utlofvade en premie af $\frac{18}{10}$, $\frac{6}{10}$, $\frac{4}{10}$ af sockertullen samt derefter för framtiden $\frac{2}{10}$. Dessa åtgärder hade ju varit alldeles omotiverade, om betproduktionen och sockerutbytet från början antagits vara fullt tillfredsställande.

Jag fortsätter mitt yrkande om bifall till Herr Bennichs förslag.

Herr Hammar: För min del tror jag verkligen att Bevillnings-Utskottet haft ganska goda grunder för sitt förslag; meningen kan väl ej vara att beskatta en produkt, som fabrikanten aldrig erhåller. Ser man på erfarenheten i andra länder, så visar det sig, t. ex. i Tyskland och Frankrike, att der först och främst var en längre tid, under hvilken hvitbetssockerfabrikationen ej var underkastad någon beskattning, emedan man ville uppmuntra denna industri; sedermera började en beskattning, som till en början hölls låg, med ett rendement af 5 skålpund per centner råa betor; här är nu föreslaget att börja beskattningen med ett rendement af $7\frac{1}{2}$ skålpund per centner betor. Utskottet ansåg som sin skyldighet att söka förskaffa sig under rättelser om huru utbytet slagit ut vid de fabriker, som hittills drifvits i Sverige, och har dervid fått uppgifter om att vid ingen fabrik, mer än en enda, nemligen den i Landskrona, utbytet uppgått till så högt belopp som $7\frac{1}{2}$ skålpund per centner, men att det i allmänhet hållit sig mellan 6 och 7 skålpund och till och med understigit 6 skålpund. När Utskottet då hade att föreslå grund för början till en beskattning, så kunde Utskottet ej gerna föreslå ett högre rendement än som i verkligheten utfallit. Orsaken till att rendementet ej blifvit högre är icke att söka deruti att betorna ej ega erforderlig sockerhalt, ty den lär i allmänhet vara nära nog densamma som i Tyskland, eller mellan 10 och 12 procent, utan felet är, att man icke kan extrahera sockerhalten, och orsaken dertill åter är icke att söka uti felaktigt anlagda fabriker eller sämre maskinerier, ty deraf ha fabrikanterna försett sig med de erkänt bästa, utan det är helt enkelt samma förhållande här som på andra ställen, att, innan betorna en längre tid blifvit odlade på samma jord och denna erhållit en särskild kultur för betproduktionen, så innehålla betorna en sådan mängd olösliga salter, hvilka binda sockret, att det är rent af omöjligt att ur betorna extrahera sockret, som de jemväl innehålla. Under sådana förhållanden har Utskottet ansett det vara obilligt att föreslå ett högre rendement än fabrikanten i verkligheten kunnat erhålla. Jag ber få erinra Kammarerna om, att då det först sattes i fråga att beskatta hvitbetssockerfabrikationen, så lemnade Riksdagen ett rådrum af tre år, under hvilka fabrikationen skulle vara fri. Det var på det att

en fabrikant, som ville anlägga en dylik fabrik, skulle vara skyddad under dessa tre år och icke vara underkastad att under denna tid fråga om beskattning skulle komma före; detta skydd hafva fabrikanterne i sjelfva verket icke fått behålla genom det samband, som eger rum mellan denna skatt och sockertullen, ty då sockertullen ned-sattes med två öre, miste sockerfabrikanten det skydd, han egde, så länge den högre tullen existerade. Äfven detta har Utskottet måst taga i betraktande. Man har talat så mycket om och äfven föreslagit borttagande af de skatter, som hvila på jorden, och meningen är väl att de skola ersättas med bevillning, men jag tror att man då bör vara angelägen om att få industriidkare, som kunna deltaga i bevillningen och hjälpa till att bära de nya bördorna, på det de ej endast under en annan form må återfalla på jordbrukaren, och i så fall torde det vara angeläget att ej genom en oskäligt hög beskattning qväfva industriela företag i dess linda, utan heldre låta dem först någorlunda utveckla sig och sedan beskatta dem hvad de kunna tåla. För min del tror jag, på alla dessa grunder, att man med allt skäl ej bör, då det nu endast är fråga om beskattning för kommande tre år, sätta beskattningen högre än Utskottet föreslagit. Om det under dessa tre år kommer att visa sig, att fabrikanterne få ett högre rendement än Utskottet nu föreslagit, och detta kan mycket väl kontrolleras genom de kontrollörer staten kommer att hålla vid fabrikskerna, då blir det kommande Bevillnings-Utskotts skyldighet att föreslå en förhöjning i rendementet, så att beskattningen blir efter hvad fabrikanterne verkligen få och ej efter hvad man anser de borde få.

Jag tillstyrker bifall till Utskottets förslag.

Herr Bennich: En talare från malmöhusbanken har fäst uppmärksamheten på den väsendtliga skilnaden mellan förhållandena i vårt land nu och hvad som existerade i Tyskland på den tid, då ett så lågt rendement der antogs som till en början var gällande; en skilnad, som är beroende på den utveckling, konsten att utdraga sockret ur betorna under tiden vunnit, och hvilken utveckling våra fabrikanter äro i tillfälle att göra sig till godo; de kunna nemligen förse sig med lika goda apparater för sockrets utdragande, som nu användas i Tyskland.

I afseende å det verkliga rendementet äfven vid våra inhemska hvitbetssockerfabriker beder jag få meddela några närmare upplysningar. Jag har i min hand uppgifter från Landskrona sockerbruk, som utvisa, att ända sedan 1861 rendementet derstädes öfver hufvud taget utgjort mer än $7\frac{1}{2}$ procent; nemligen för kampagnen 1861—62, 7,54 procent; 1862—63, 7,60 procent; 1863—64, 6,98 procent; 1864—65, 7,85 procent; 1865—66, 9,46 procent; 1866—67, 7,49 procent; 1867—68, 7,66 procent; 1868—69, 7,72 procent; 1869—70, 7,91 procent; 1870—71, 7,60 procent; 1871—72, 7,36 procent och i medeltal för åren 1857—72, 7,513 procent. Såsom Herrarne här af behagade finna, har under loppet af de sednaste 12 åren rendementet blott en enda gång med 0,02 procent understigit 7 procent, men i allmänhet gått upp till mera än $7\frac{1}{2}$, ja ända till 9 procent. Äfven angående en fabrik, som är alldeles ny, den vid Wadstena, har jag i min hand uppgifter, hvilka bekräfta hvad jag från tillför-

litligaste håll fått mig meddeladt, nemligen att rendementet der förra året utgjort 7 procent, och det af råsocker med sockerhalt af icke mindre än 93 procent, som är vida öfver sockerhalten hos det råsocker af sockerrör, som vanligen hit införes till förädling, och hvilket i medeltal har en sockerhalt af omkring 87 procent. Det är nemligen ej nog att veta, huru många skålpund råsocker man erhåller ur en centner hvitbetor, utan man måste äfven veta, huru mycket rent socker detta råsocker innehåller.

Den premie, som genom lagstiftningen, sådan Riksdagen förut ordnat den, är medgifven sockerfabrikerna, för närvarande, är lika med tullen, eller 8 öre; men äfven under nästa period, då hvitbetssockerfabrikanten skall betala något, gör premien dock efter nu varande råsockertull 6,4 öre per skålpund. Jag tror att i denna premie ligger mer än en ersättning för de eventualiteter, fabrikanten är underkastad genom användningen af hvitbetor, odlade på en mindre väl preparerad jord; och är icke fabrikanten tillfredsställd med att få ett premium af 6,4 ort för hvarje skålpund socker han tillverkar, så tror jag verligen att han gör bättre i att låta bli att drifva denna näring. Det är visserligen sannt, att hvitbetssockerfabrikanten blifvit mot sin vilja beröfvad ännu en ytterligare premie, då tullen nedsattes på utländskt socker från 10 till 8 öre skålpundet, men icke har svenska folket någon förpligtelse att underkasta sig oskäligen beskattning till fromma för hvitbetssockerindustrien; och sannerligen förekommer mig den premie, som nuvarande tullsatser medgifva, mer än nog uppmuntrande. Jag kan ej annat än finna, att det är öfverdrifna och obehöriga anspråk, som gjort sig gällande i ett förslag, sådant som det Utskottet framlagt; och jag måste derfor vidhålla mitt förra yrkande.

Herr Hallin: Då enligt mitt förmenande här bör vara fråga om att uppmuntra en ny industri, som i sig innebär så betydande fördelar icke allenast för jordbruket, utan äfven genom den minskade import af råsocker, den kommer att medföra, för hela landet, kan jag icke förstå att man vill söka för denna industri uppställa bestämmelser, hvilka ovilkorligen måste leda till att qväfva eller åtminstone inskränka densamma. Detta skulle blifva händelsen, om man bestämde rendementet så högt som i den nådiga propositionen blifvit föreslaget.

Man har sagt, att flera fabriker lemnat ett utbyte af råsocker, vida öfverstigande det af Utskottet antagna. Det är väl sannt att man, under den entusiasm, som i början gjorde sig gällande för denna industri, framlade resultat af undersökningar, från ett och annat håll, hvilka visat sig så lysande, och jag vill icke heller förneka att vid en eller annan fabrik ett sådant resultat blifvit vunnit; men det är långt ifrån att vara fallet med de aldra flesta. Att hvitbetssockerindustrien här i landet icke arbetat med särdeles framgång, torde för öfrigt vara tydligt deraf, att åtminstone en af fabrikerna måst nedlägga sin rörelse och att flera af dem, enligt hvad känt är, gått med förlust.

Det har vidare blifvit nämndt, att förhållandena i Sverige i när-

varande stund äro helt annorlunda, än de voro i Tyskland, då accis der lades på hvitbetssockertillverkningen. Detta är sannt till en viss grad, men icke alldeles; ty, om vi än hafva den fördelen att ega apparater, som varit använda och befunnits ändamålsenliga vid fabriker, hvilka en längre tid varit i verksamhet, hafva vi dock icke den erfarenhet, som är nödig för att bedrifva denna industri med framgång. Det har nemligen visat sig, att nästan öfver allt, der denna industri drifvits, densamma i början lemnat mindre gynsamma resultat, och det har varit först, sedan en personlig kännedom om fabrikationen vunnits, som den gått bra. Att vara försedd med tjenliga apparater för tillverkningen och ega teoretisk insigt i ämnet kan sålunda icke vara tillräckligt för att med fördel drifva tillverkningen, utan dertill fordras äfven en ganska dyrköpt erfarenhet, och, då denna industri här i landet är så ny, vågar jag påstå, att vi ännu icke förvärfvat en dylik erfarenhet. Det torde derföre vara nödvändigt att gå varsamt tillväga, så att man icke qväfver industrien i dess linda. Man har sagt, att en fabrik, den i Wadstena, under sista året lemnat ett utbyte af råsocker till 7 procent; men härvid är att märka, att det året var för fabrikationen särdeles gynsamt, och i allt fall torde resultatet för ett år vid nämnda fabrik, som jag tror eljest icke arbetat med synnerlig fördel, icke få anses bestämmande.

Man har också sagt, att fabrikanter må skylla sig själf, om han köper underhaltiga hvitbetor, eller sådana som icke hålla den sockermängd, att de med fördel låta sig bearbetas, och derigenom får ett dåligt resultat af sin tillverkning. Jag ber att härvid få erinra, att det här i landet är långt ifrån det vanliga förhållandet, att fabrikanter köper de hvitbetor, han använder för tillverkningen, utan oftast odlar han dem själf, vare sig han är jordegare eller arrenderar jord derför, och han får väl då låta sig nöja med den produkt, jorden lemnar, och bearbeta densamma, äfven om den icke skulle hålla en så stor sockerhalt.

Man har föreställt sig, att i samma mån som, vid fortsatt hvitbetsodling, sockerhalten i betorna ökades, i samma mån skulle också tilloppet af de främmande salter, hvilka finnas i jorden och äro så ogynsamma för tillverkningen, aftaga. Detta antagande tror jag icke alltid håller streck. Ätminstone har jag i betor, hvilka vuxit på jord, som ett och annat år varit för sådant ändamål använd, funnit sockermängden uppdrifven till ganska hög grad, utan att en motsvarande minskning i deras salthalt egt rum, och vi veta ju dessutom, att vissa slags salter äro af beskaffenhet att, äfven om de hos betorna finnas i ytterst ringa qvantitet, vara tillräckliga, för att nedsätta sockerhalten och göra rendementet mindre.

För min del tror jag att det är af synnerlig vigt att gå mildt tillväga i denna fråga, och jag vågar derföre anhålla om bifall till Utskottets förslag, helst den här ifrågavarande bestämmelsen endast afser en tid af 3 år och man derunder kan blifva i tillfälle att, med de noggranna kontroller, som blifvit för tillverkningen föreslagna, förvärfva en ökad erfarenhet, med ledning hvaraf man, derest densamma skulle dertill föranleda, ju kan efter dessa års utgång förhöja

bestämmelsen rörande det rendement, hvarefter beskattningen skall beräknas.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande paragrafen och dels af Herr *Bennich*, att paragrafen måtte antagas med utbyte dels af orden "sex och ett fjerdedels skålpund" emot orden "sju skålpund" och dels af orden "trettioett och ett fjerdedels skålpund" emot orden "trettiofem skålpund".

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till paragrafen och, då dervid svarades många ja, blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Herr *Bennich* begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller § 2 i förslaget till förordningen om beskattning å hvitbetssockertillverkning i riket, röstar

	Ja;
Den, det ej vill, röstar	Nej;

Vinner Nej, bifalles paragrafen med utbyte af orden "sex och ett fjerdedels skålpund" emot orden "sju skålpund" samt af orden "trettioett och ett fjerdedels skålpund" emot orden "trettiofem skålpund".

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—32.
Nej—17.

Den vidare föredragningen af förevarande betänkanden uppskjöts härefter till nästa sammanträde.

Anmälades och bordlades Särskilda Utskottets Memorial N:o 3, med anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande dess utlåtande i fråga om Kongl. Maj:ts nådiga proposition om förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att å föredragningslistan till nästa sammanträde skulle uppföras i främsta rummet Särskilda Utskottets memorial N:o 3, att efter Stats-Utskottets utlåtande

N:o 97 Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets betänkanden N:is 6 och 7 skulle insättas samt att Lag-Utskottets betänkanden N:is 45—49 skulle upptagas sist å listan.

Svarades ja.

Vidare föreslog Herr Grefven och Talmannen, att Stats-Utskottets utlåtaende rörande inlösning af Köping—Hult-bolagets jernbana skulle företagas till afgörande nästa Måndag den 19 dennes; hvilket jemväl bifölls.

Slutligen gjordes hemställen derom, att Kammaren nästa Onsdag den 21 dennes skulle företaga val af deputerade för att öfvervara Deras Majestäter Konungens och Drottningens kröning i Norge; hvar-till Kammaren äfvenledes gaf sitt samtycke.

Friherre Adelsvärd: Jag får vördsamt anhålla om åtta dagars edighet från riksdagsgöromålen, räknadt från och med morgondagen.

Denna anhållan bifölls.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 4 e. m.

In fidem
O. Brakel.